

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934: 50
JUSTITIEDEPARTEMENTET

UTREDNING

ANGÅENDE

REVISION AV 18 KAP. 13 § STRAFFLAGEN

VERKSTÄLLD AV

INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM
1934

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1934

Kronologisk förteckning

1. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. Av G. Myrdal. Norstedt. xij, 279 s. **S.**
2. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. Av A. Johansson. Norstedt. vj, 162 s. 1 bil. **S.**
3. 1933 års teaterutrednings betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatrarna. Norstedt. 164 s. **E.**
4. Betänkande med utredning och förslag rörande organisation av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. Kihlström. 198 s. **Jo.**
5. Betänkande med förslag angående frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. Idun. 208 s. **H.**
6. Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. Lindström. 56 s. **Jo.**
7. Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. Marcus. 54 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag till sjöarbetstidslag. Norstedt. 130 s. **H.**
9. Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser angående statsbidrag till avlöning åt distriktssköterskor m. m. Marcus. 66 s. **S.**
10. Utlåtanden över utredningen angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. Norstedt. 214 s. **S.**
11. Utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. Beckman. (2), 176 s. **S.**
12. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. Av B. Ohlin. Norstedt. viij, 176 s. **S.**
13. Stadshypotekskassakunnigas betänkande med förslag till förordningar angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt angående grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. Marcus. 102 s. **Fi.**
14. Undersökningar angående det sociala hjälpklientelet. Av T. Jacobsson. Norstedt. 228 s. **S.**
15. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättningars behov. Marcus. 88 s. **Fi.**
16. Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. Norstedt. 106 s. **S.**
17. Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. Norstedt. 56 s. **K.**
18. 1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. vij, 362 s. **S.**
19. Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. Beckman. 26 s. **S.**
20. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. Marcus. 54 s. **Fi.**
21. 1933 års teaterutrednings betänkande. Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. Norstedt. 139 s. 8 pl. **E.**
22. Betänkande angående den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. Norstedt. (2), 753 s. **S.**
23. Betänkande med förslag angående bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning angående svenska handelsflottans bemanning år 1931. Norstedt. 174 s. **H.**
24. Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. Uppsala, Almqvist & Wiksell. viij, 704 s. **E.**
25. Förslag till alternativa koraler. Centraltryckeriet. (4), 31 s. **E.**
26. Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. Marcus. 48 s. **K.**
27. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. Hæggström. 454 s. **K.**
28. Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 3. Avgivna utlåtanden. Hæggström. 47 s. **K.**
29. 1930 års pensionssakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. Norstedt. 167 s. **Fi.**
30. Utlåtanden över betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. (Trettonmannakommissionens betänkande.) Norstedt. 227 s. **S.**
31. Betänkande angående omorganisation av landsfogdetjänsterna. Norstedt. 111 s. **Ju.**
32. Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. Marcus. 188 s. **Jo.**
33. Järnvägs- och automobiltrafik. Tullberg. (2), ix, 260 s. **K.**
34. Varutrafiken med bil samt statistisk och kartografisk översikt av totala varutrafiken till och från Stockholm under maj månad 1932. Av O. Jonasson. Separatbilaga till 1932 års trafikutrednings betänkande den 19 jan. 1934. Tullberg. 52, 44 s. **K.**
35. Betänkande med utredning och förslag angående sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteksvarustadgan m. m. Marcus. vj, 612 s. **S.**
36. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande frihamnsväsendet. Norstedt. 253 s. **Fi.**
37. Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning angående statens lånefond för sekundärlån mot inteckning i jordegendom, m. m. Beckman. 147 s. **Jo.**
38. Betänkande angående arbetsfördelning m. m. för tulltaxerings- och kontorsgöromål vid tullverket. Marcus. 227 s. **Fi.**
39. Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. Norstedt. 710 s. **Fi.**
40. Utredning och förslag rörande de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken anställningsförhållanden m. m. Norstedt. vj, 159 s. **E.**
41. Utredning och förslag angående en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken. Idun. 112 s. **E.**
42. 1934 års avlöningsrevision för icke-ordinarie personal. Betänkande med förslag till avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen. Marcus. 83 s. **Fi.**
43. Betänkande med förslag angående avsättningen av smör och andra fettämnen av inhemskt ursprung. Marcus. 190 s. **Jo.**
44. Allmänna arbeten för arbetslöshetens bekämpande i Sverige 1929—1934. Norstedt. 38 s. **S.**
45. Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till kungörelse angående lån till jordbrukare för genomförande av ackord m. m. Beckman. 93 s. **Jo.**
46. Statens organisationsnämnd. Betänkande med förslag rörande lotsverkets personalfråga och därmed sammanhängande förhållanden. Marcus. 217 s. **H.**
47. Betänkande och förslag angående statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. Hæggström. 219 s. **E.**
48. Utredning rörande reguljär luftfart samt luftfartsmyndighetens organisation. Marcus. 244 s. **K.**
49. 1934 års militärpensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänstepensionsreglemente för befattningshavare vid försvarsväsendet. Marcus. 276 s. **Fi.**
50. Utredning angående revision av 18 kap. 13 § strafflagen. Norstedt. 54 s. **Ju.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:50
JUSTITIEDEPARTEMENTET

UTREDNING

ANGÅENDE

REVISION AV 18 KAP. 13 § STRAFFLAGEN

VERKSTÄLLD AV

INOM JUSTITIEDEPARTEMENTET
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1934
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
343661

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 11 maj innevarande år bemyndigat Herr Statsrådet att tillkalla högst tre sakkunniga att inom justitiedepartementet biträda med av riksdagen begärd utredning rörande revision av 18 kap. 13 § strafflagen, har Herr Statsrådet tillkallat generaldirektören Nils Hellström, ordförande, samt överläkaren docenten Karl Marcus och ledamoten av riksdagens andra kammare juris doktor Karl Hillgård att såsom sakkunniga inom departementet biträda vid ifrågavarande utredning. Enligt beslut den 24 september har Kungl. Maj:t tillika föreskrivit, att de sakkunniga skulle avgiva sitt förslag efter samråd med en samma dag tillsatt kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till lagstiftning om rätt i vissa fall till avbrytande av havandeskap m. m. Därjämte har e. o. hovrättsassessorn Gösta Walin den 27 i sistnämnda månad förordnats att från och med den 2 oktober vara sekreterare hos de sakkunniga.

Genom beslut den 19 september har Kungl. Maj:t vidare till de sakkunniga överlämnat vissa handlingar angående skyldighet för apoteksföreståndare att saluföra visst slag av sådana varor, som avses i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen, att tagas i övervägande vid fullgörande av det de sakkunniga förut lämnade uppdraget.

Undertecknade få härmed avlämna efter samråd med förenämnda kommitté utarbetat förslag i ämnet, innehållande jämte motiv utkast till lag om preventivmedel och lag om fosterfördrivande medel samt till ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

Stockholm den 13 december 1934.

NILS HELLSTRÖM.

KARL MARCUS. KARL HILLGÅRD.

/*Gösta Walin.*

Utredning

angående revision av 18 kap. 13 § strafflagen.

Riksdagen har i skrivelse till Konungen den 20 april innevarande år, nr 193, — med tillkännagivande att ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen icke kunnat av riksdagen bifallas — anhållit, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående lagstiftning i ämnet i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av riksdagens första lagutskott angivna grunder samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Den sålunda av riksdagen begärda utredningen, som uppdragits åt nu tillkallade sakkunniga, berör ett ämne, vilket vid upprepade tillfällen såväl i riksdagen som eljest varit föremål för ingående dryftanden. Då tidigare diskussioner därom äro i friskt minne, torde det för en orientering angående syftet med riksdagens skrivelse icke vara erforderligt att beträffande frågans föregående behandling anföra mer än några helt kortfattade data.

Tillkomsten av gällande bestämmelser m. m.

Förenämnda lagrum var ursprungligen av följande lydelse:

Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse i högst sex månader.

Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Genom lag den 10 juni 1910 sammanfördes dittillsvarande båda stycken till ett moment och höjdes straffmaximum från fängelse i sex månader till fängelse i två år. Därjämte tillfogades ett nytt moment, den så kallade preventivlagen. Efter en sedermera genom lag den 22 juni 1911 vidtagen ändring av första momentet har paragrafen följande lydelse:

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dennas föreskrifter i ifrågavarande ämne i överensstämmelse med den nya lydelsen av 18 kap. 13 § strafflagen.

Det år 1910 införda andra momentet i 18 kap. 13 § strafflagen kriminaliserar två grupper av förfaranden även om de icke såra tukt och sedlighet. — Den första av dessa grupper omfattar vissa gärningar som beläggas med straff, oberoende av om de framkalla fara för andras förförelse. Till denna grupp hänföras dels offentligt utställande eller förevisande av föremål, avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgänge, dels utbjudande till salu av sådana föremål genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten, och dels kringförande till försäljning av dylika föremål. — Den andra av ifrågavarande grupper omfattar handlingar, vilka för sin straffbarhet förutsätta att de begås under sådana förhållanden att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Hit räknas försök att förleda till användande av dylika föremål och meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift; någon fordran på handlingens offentlighet är ej uppställd.

Vid tiden för 1910 års lag om ändring av 18 kap. 13 § strafflagen var uppmärksamheten främst riktad å preventivmedlens antikonceptionella verkan. Därefter har emellertid preventivmedlens betydelse för »den personliga profylaxen» vunnit allt större erkännande. Med denna benämning plägar man sammanfatta en del individuella åtgärder, vilka kunna företagas för att förhindra uppkomsten av smittsam könssjukdom hos personer som utsatt eller utsätta sig för möjligheten att bliva infekterade. Dessa åtgärder äro dels sådana som företagas före könsumgänget — medel, vilka hindra smittas överförande — dels sådana, vilka företagas efter könsumgänget — smittdödande (desinfekterande) medel. Till de förra hör användandet av den så kallade kondomen samt vidare en del skyddande salvor, vilka ingnidas före könsumgänget, till de senare höra indrypning, sprutning och sköljning med olika bakteriedödande vätskor samt ingnidning med olika bakteriedödande salvor. Med tanke på betydelsen av den personliga profylaxen har i 27 § lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar intagits stadgande att Konungen äger förordna dels om de särskilda åtgärder som till motarbetande av könssjukdomarnas utbredning kunna finnas erforderliga i fråga om krigsmän dels ock om de åtgärder som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar som angripits av sådan sjukdom att skyndsamt söka läkarvård — jämväl om medel som stå till buds för att hindra smittas överförande. Dylikt förordnande meddelades kort därpå beträffande krigsmän. Därjämte uppdrogs åt tillkallade sakkunniga att verkställa utredning angående de åtgärder som erfordrades för att bland allmänheten sprida sådan kunskap som avses i nyssnämnda stadgande. Till fullgörande av uppdraget avlämnade dessa sakkunniga den 9 mars 1921 betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I en särskild avdelning av detta betänkande behandlades frågan om åtgärder för spridande

av kunskap om den personliga profylaxen. Det ansågs därvid av de sakkunniga önskvärt, att utredning skedde huruvida på grund av lydelsen av andra momentet i 18 kap. 13 § strafflagen hinder kunde anses föreligga mot en dylik upplysningsverksamhet.

Sedermera har inom riksdagen flerfaldiga gånger framförts yrkanden om upphävande eller ändring av nämnda moment.

I en den 26 januari 1934 dagtecknad skrivelse till Konungen hemställde slutligen medicinalstyrelsen, att ifrågavarande lagrum måtte omarbetas så att detsamma ej verkade som ett hinder för en ansvarsfull upplysningsverksamhet angående ifrågavarande medels betydelse såsom skydd mot de smittsamma könssjukdomarna.

I anslutning härtill avlät Kungl. Maj:t den 28 februari 1934 till riksdagen en proposition, nr 188, med förslag till följande ändrade lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som sårar tukt och sedlighet, eller föremål som är avsett för otuktigt bruk; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål som är avsett att förebygga följder av könsumgänge, eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

I anledning av propositionen väcktes inom riksdagen bland annat en motion i andra kammaren, nr 558, däri hemställdes att riksdagen ville besluta att i 18 kap. 13 § strafflagen måtte införas bestämmelse om att föremål som vore avsett att förebygga följder av könsumgänge finge försäljas endast å apotek mot läkares recept.

Riksdagens första lagutskott, som behandlade propositionen och motionen, anförde i avgivet utlåtande, nr 47:

Till stöd för de talrika förslag om upphävande eller ändring av den så kallade preventivlagen, som varit föremål för riksdagens prövning, hade i främsta rummet framhållits preventivmedlens betydelse särskilt för könssjukdomarnas bekämpande. Därvid hade gjorts gällande att lagen lade hinder i vägen för även en lojal upplysningsverksamhet i hithörande ämnen. Förevarande proposition vore närmast föranledd av medicinalstyrelsens ovannämnda skrivelse, däri uppgåves att på grund av preventivlagen fortfarande bland läkare förefunnes obenägenhet att biträda vid sådan upplysningsverksamhet. Vid sin granskning av propositionen hade dock lagrådets majoritet häremot anfört, att ett år 1926 av dåvarande lagrådet avgivet utlåtande ävensom första lagutskottets uttalanden i frågan åren 1927, 1929, 1930 och 1933 syntes oförtydbart utmärka, att farhågorna för att preventivlagen skulle lägga hinder i vägen för lojal upplysningsverksamhet icke vore berättigade.

Utskottet ville för sin del framhålla att, när preventivlagen på senare tid varit föremål för behandling, inom utskottet rått enighet därom att å ena sidan en ansvarskännande och lojal upplysningsverksamhet i hithörande ämnen icke borde hindras eller hämmas under det å andra sidan fritt spelrum icke borde lämnas åt en av vinningslystnad eller andra illojala grunder förestavad propaganda för använ-

dandet av preventivmedel. Trots denna enighet i sak hade meningarna om lämpligheten av ändring i den nuvarande lagstiftningen skarpt brutit sig. Det hade sålunda å ena sidan ansetts, att önskemålet att främja den lojala upplysningsverksamheten krävde bifall till de väckta förslagen. Å andra sidan hade däremot starkt betonats att dessa förslag, till vilka även propositionen nära anslöte sig, skulle leda till ett lössläppande av den propaganda, som enligt vad nyss nämnts, funnits icke vara önskvärd.

Det syntes utskottet med hänsyn till de gemensamma utgångspunkterna för de olika ställningstagandena till ändringsförslagen ligga nära till hands att söka utröna huruvida icke möjlighet funnes att åstadkomma en lagstiftning som tillgodosåge de framförda ändringsyrkandena utan att lämna rum för de farhågor som ansetts förenade därmed.

I sitt förenämnda utlåtande år 1926 hade även lagrådet upptagit en dylik tankegång i det lagrådet funnit sig böra pröva möjligheten av en sådan omformulering av preventivlagen att från dess tillämplighet uttryckligen undantoges den enligt 27 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar anordnade, av staten kontrollerade upplysningsverksamheten. Lagrådet anförde visserligen i utlåtandet att ur lagteknisk synpunkt hinder mötte för en omformulering av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen i dylik riktning. Det syntes emellertid kunna antagas att de lagtekniska svårigheterna för en lagstiftning — som på samma gång den gåve sin sanktion åt den lojala upplysningsverksamheten fortfarande inrymde erforderliga medel för ingripande mot propaganda i vinningslystet syfte och andra icke önskvärda former av verksamhet för spridning av preventivmedlen — skulle väsentligt minskas om de erforderliga bestämmelserna infördes i en särskild lag.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas, samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de av utskottet angivna grunder samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Vid utskottets utlåtande fanns emellertid fogad en reservation av utskottets ordförande och fyra andra ledamöter, vilka i huvudsak tillstyrkte den kungl. propositionen.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen, som därefter avlät ovannämnda skrivelse till Konungen, nr 193.

Utredningens omfattning.

Det uppdrag som med anledning av riksdagens skrivelse anförtrotts de sakkunniga har angivits avse revision av 18 kap. 13 § strafflagen och är sålunda icke uttryckligen begränsat till andra momentet av samma paragraf eller den så kallade preventivlagen. Av riksdagsskrivelsen torde emellertid få anses framgå, att någon ändring av det första momentet i paragrafen icke åsyftats.

Utredningen lärer sålunda böra avse de ämnen som avhandlas i andra momentet av paragrafen. Detta moment åsyftar enligt vad i lagtexten angives dels föremål »avsett för otuktigt bruk» dels ock föremål avsett till att förebygga följder av könsumgänge. De sakkunniga vilja till en början uppehålla sig vid förstnämnda föremål. Av sammanställningen i lagen med föremål av-

sedda till att förebygga följder av könsumgänge synes framgå, att med föremål avsedda för otuktigt bruk icke åsyftas preventivmedel. Medicinalstyrelsen föreslog i sin ovannämnda skrivelse den 26 januari 1934, att föremål avsedda för otuktigt bruk skulle jämställas med i första momentet uppräknade »skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar». Därigenom skulle enligt styrelsens förmenande åstadkommas en synnerligen önskvärd åtskillnad mellan förstnämnda föremål, å ena, samt preventivmedel, å andra sidan. — I den kungl. propositionen till riksdagen innevarande år uttalades även, att den av medicinalstyrelsen sålunda föreslagna ändringen syntes böra genomföras. Ändringen borde ske sålunda, att orden »föremål avsett för otuktigt bruk» uteslötes ur andra momentet och i stället infogades i första momentet första punkten. — Första lagutskottets majoritet, som avstyrkte den kungl. propositionen i dess helhet, uttalade sig icke särskilt beträffande nu ifrågavarande ändringsförslag. I den vid utskottets utlåtande fogade reservationen anfördes däremot, att denna redaktionella jämkning måhända kunde ur vissa synpunkter anses önskvärd. Då den emellertid kunde vålla någon tvekan angående lagrummets rätta innebörd, avstyrktes i reservationen den föreslagna ändringen i förevarande avseende.

Med hänsyn till sistnämnda uttalande synes knappast böra komma i fråga att vidtaga någon sådan ändring, som nyss nämnts. Till följd härav måste emellertid tagas under övervägande, huruvida vid en revision av andra momentet i 18 kap. 13 § strafflagen är erforderligt att bibehålla några särskilda bestämmelser beträffande föremål avsedda för otuktigt bruk. Enligt de sakkunnigas mening torde det med skäl kunna påstås, att de nuvarande bestämmelserna i detta moment i vad de avse sådana föremål sakna praktisk betydelse. I den kungl. propositionen framhölls därjämte, att utställande eller offentligt förevisande av nämnda föremål samt muntlig eller skriftlig propaganda för dem utan särskild bestämmelse måste hänföras under paragrafens första moment. Härmed lärer ha åsyftats, att en sådan gärning måste anses såra tukt och sedlighet så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer. De möjligheter som sålunda finnas att enligt första momentet bestraffa förfaranden med föremål, avsedda för otuktigt bruk, måste enligt de sakkunnigas mening anses tillräckliga och man synes fördenskull vid en revision av andra momentet utan olägenhet kunna lämna dylika föremål å sido.

Vad härefter angår i andra momentet omförmälda föremål avsedda till att förebygga följder av könsumgänge, anfördes i den kungl. propositionen till riksdagen att, ehuru lagrummet huvudsakligen åsyftade ett motverkande av vissa förfaranden avsedda att förebygga befruktning, det dock vore så avfattat att det riktade sig även mot åtgärder till skydd mot smittas överförande vid könsumgänge. Det syntes jämväl vara tillämpligt på en del särskilda medel vid fosterfördrivning. Lagrummet avsåge emellertid endast »föremål». Utanför dess tillämpning fölle sådana i antikonceptionellt eller profylaktiskt syfte brukade medel och metoder, i vilka icke inginge användandet av meka-

niskt verkande föremål. Bland annat syntes således till förebyggande av smittas överförande använda desinfekterande — kemiskt verkande — medel falla utom straffbestämmelsen i fråga.

Av det anförda framgår, att den så kallade preventivlagen anses beröra — förutom föremål avsedda för otuktigt bruk — två skilda slag av föremål. Det ena utgöres av föremål som i samband med könsumgänge komma till användning i antikonceptionellt eller profylaktiskt syfte. Det andra slaget omfattar de fosterfördrivande föremålen. Den olika inbördes karaktären mellan dessa föremål framgår tydligt därav, att de antikonceptionella eller profylaktiska föremålens användning icke är förbjuden, utan tvärtom ofta måste anses önskvärd, under det att de fosterfördrivande föremålens användning, frånsett tillåtet avbrytande av havandeskap på medicinska indikationer, är belagd med straff. Denna artskillnad utplånas uppenbarligen icke därav att avbrytande av havandeskap kan framdeles komma att tillåtas i något vidare utsträckning än för närvarande.

De anmärkningar som tid efter annan riktats mot preventivlagen ha avsett dess bestämmelser i vad de röra antikonceptionella och profylaktiska föremål. De sakkunniga anse icke behövligt att i fråga om dessa anmärkningar gå längre tillbaka än till medicinalstyrelsens skrivelse den 26 januari 1934. I denna erinrade styrelsen om tidigare strävanden för ökade möjligheter att bekämpa de smittsamma könssjukdomarna genom användandet av de i preventivlagen avsedda föremålen. Enligt vad styrelsen uttalade förefunnes alltjämt i läkarkretsar en tämligen utbredd ovisshet, huruvida en allsidig upplysningsverksamhet beträffande den personliga profylaxen mot könssjukdomarna vore förenlig med gällande lagbestämmelser eller icke. Detta förhållande hade yttrat sig bland annat däri att, såvitt styrelsen kunnat erhålla kännedom därom, läkarnas deltagande uti ifrågavarande upplysningsverksamhet varit mycket ringa till sin omfattning, ehuru med någon ökning under senare år. Under nuvarande förhållanden hade tillståndet blivit sådant, att upplysningsverksamheten på området i stort sett utövades av fabrikanter och försäljare genom reklamblad, råd, anvisningar och dylikt. Den omständighet som närmast föranlett styrelsen att hemställa om ändring i preventivlagen vore de mekaniskt verkande medlens av fackmän erkända företräde framför de kemiska — desinfekterande, vilka icke avsåges i gällande lagstiftning. Den så kallade kondomen, ett föremål som avsåges i lagen, kunde sägas vara det bästa kända medlet mot överförande av smittsam könssjukdom vid könsumgänge. Undanröjdes varje tvivel om att en tukt och sedlighet icke sårande upplysningsverksamhet vore förenlig med lagens anda och bokstav, hade styrelsen all anledning antaga, att sammanslutningar av läkare skulle ställa sig beredda att anvisa väl skickade föreläsare i hithörande ämnen såväl för offentlig föreläsningsverksamhet som för enskilda sammanslutningar. — Föredragande departementschefen anförde i den kungl. propositionen till riksdagen, att av medicinalstyrelsens framställning framginge att preventivlagen alltjämt bland läkarna uppfattades såsom ett hinder mot en nödig och nyttig upplysningsverk-

samhet. Det syntes vid sådant förhållande i hög grad angeläget, att lagen underginge sådan ändring att varje tvekan på förevarande punkt undanröjdes. — Av första lagutskottets ovan intagna utlåtande framgår även, att inom utskottet rått enighet därom att en ansvarskännande och lojal upplysningsverksamhet i hithörande ämnen icke borde hindras eller hämmas men att utskottets majoritet befarat att det förslag som framlagts genom den kungl. propositionen lämnade för stort spelrum åt en av vinningslystnad eller andra illojala grunder förestavad propaganda för användandet av preventivmedel. Enligt utskottets majoritet kunde antagas, att vissa lagtekniska svårigheter för en lagstiftning, som på samma gång den gåve sin sanktion åt den lojala upplysningsverksamheten fortfarande inrymde erforderliga medel för ingripandet mot propaganda i vinningslystet syfte och andra icke önskvärda former av verksamhet för spridning av preventivmedlen, skulle väsentligt minskas om de erforderliga bestämmelserna infördes i en särskild lag.

Lagutskottets av riksdagen godkända uttalanden utvisa, att riksdagen innevarande år icke velat motsätta sig en lagändring, som tillmötesginge kravet att en lojal upplysningsverksamhet komme att klart framstå såsom av lagstiftaren tillåten. Det är i detta läge tydligen överflödigt att vidare ingå på någon diskussion angående preventivlagens rätta innebörd i sådant hänseende. Oavsett huru härmed förhåller sig, lärer vid förevarande revision den del av preventivlagen som uppfattats såsom ett hinder för den lojala upplysningsverksamheten — eller förbudet att under sådana förhållanden att allmän fara för andras förförelse därav kommer söka förleda till användande av föremål som i lagrummet avses eller meddela anvisning om sättet för deras användande — böra om möjligt ersättas av nya bestämmelser.

Övriga stadganden i preventivlagen angående föremål, avsedda att förebygga följder av könsumgänge, berördes icke av det förslag som framlades i den förutnämnda kungl. propositionen. Departementschefen anförde emellertid, att enligt hans mening det riktiga syntes vara att jämväl dessa delar finge utgå ur 18 kap. 13 § strafflagen. I stället borde då i särskild författning meddelas bestämmelser till förhindrande av att försäljning av preventiva medel skedde under anstötliga former. Han hade likväl funnit sig icke böra för det dåvarande föreslå någon ändring utöver vad som åsyftades med medicinalstyrelsens framställning. — Första lagutskottet och riksdagen uttalade sig icke beträffande nu ifrågavarande delar av preventivlagen.

Enligt de sakkunnigas mening är det uppenbart, att, därest erforderliga bestämmelser angående upplysningsverksamhet som rör preventivmedel skola införas i en särskild lag, till denna jämväl böra överföras de stadganden som avse att reglera handeln med sådana medel. För en omredigering av bestämmelserna angående handeln med preventivmedel talar även att denna handel, på sätt i det följande lärer framgå, uppvisar åtskilliga missförhållanden, mot vilka lagen nu icke lämnar möjlighet att ingripa.

I fråga om de fosterfördrivande medlen är handeln likaledes i behov av reglering. De sakkunniga vilja här nedan redogöra även för de nuvarande förhållandena härutinnan.

Den nuvarande handeln med preventivmedel m. m.

Det är allmänt känt att för närvarande en livlig handel med preventivmedel bedrives i vårt land. Denna omfattar såväl mekaniskt som kemiskt verkande medel. Bland de mekaniskt verkande medlen — »preventivföremålen» — är den så kallade kondomen den vanligaste. Preventivföremål, avsedda att användas av kvinnor, så kallade livmoderhättor, menzingaringar, gummislidor m. m. försäljas i mindre utsträckning. Därjämte utbjudas även så kallade livmoderproppar, vilka dock närmast torde vara att betrakta som fosterfördrivande medel. Till största delen införas varorna från främmande länder ehuru även inom landet finnes en fabrik som tillverkar kondomer (i Åmål). De sakkunniga ha icke kunnat bilda sig någon uppfattning angående den ungefärliga mängden av preventivföremål som årligen försäljas i riket. Så mycket har emellertid vid utredningen framgått att försäljningen med visshet kan antagas vara mycket betydande.

Handeln med preventivföremål omhänderhaves i främsta rummet av så kallade sjukvårdsaffärer, understundom försedda med särskilda avdelningar för manliga och kvinnliga kunder. Mer än 30 sådana affärer (med filialer) äro sammanslutna till Svenska sjukvårdsaffärernas riksförbund. Förbundet har antagit stadgar, i vilka föreskrives bland annat att förbundet utser en prisnämnd som har att jämte förbundets styrelse bestämma gemensamma lägsta priser. Avvikelse från sålunda bestämda priser kan medföra varning för förbundsmedlem. Stadgarna innehålla även en ordningsföreskrift av innebörd att så kallade franska fotografier och kärlekskonfekt ej få offentligen utbjudas tillsammans med gummi- och sjukvårdsartiklar, varjämte anmärkes att de ej heller böra tillhandahållas i minut i försäljningslokalerna. — Förutom i sjukvårdsaffärer försäljas preventivföremål i tobaksaffärer, raksalonger och andra mindre butiker. Preventivföremål försäljas även i viss utsträckning nattetid å gatorna i de större städerna. Dessutom kringföras preventivföremål emellanåt av gårdfarihandlare eller så kallade nasare. Försäljningen av preventivföremål sker till stor del genom posten och åtminstone på landsbygden torde allmänheten till alldeles övervägande del erhålla föremålen på sådant sätt.

Nu gällande förbud att utställa preventivföremål synes i allmänhet efterlevas. Inne i butikerna torde dessa dock förekomma i montrer och dylikt. I fönstren eller å dörrarna till butikerna angives i stor utsträckning genom ordet »Gummi» i någon sammansättning, att kondomer m. m. tillhandahållas. Samma ändamål tjänar emellanåt en skylt med röd färg. Inne i butikerna förekomma anslag med namn å preventivföremål.

I någon kanske icke så ringa utsträckning torde i butikerna lämnas muntliga råd och anvisningar angående användande av preventivföremål. Därjämte finnas broschyrer och priskuranter med understundom mycket utförliga beskrivningar, bland annat å sättet för dylika föremåls användande, framlagda till försäljning. Ofta torde broschyrer eller priskuranter medfölja köp av preventivföremålen. Vidare utsändas broschyrer om barnbegränsning och dylikt i syfte att göra reklam för användandet av sådana föremål. Överhuvud synes

med försäljningen därav gärna kombineras försäljning av litteratur, som icke direkt behandlar användningen av dylika medel men närliggande ämnen. Broschyrerna innehålla väl en del uppgifter som äro sakligt grundade. Vid sidan därav förekomma emellertid överdrifter eller felaktiga uppgifter ägnade att främja avsättningen av vissa artiklar och överhuvud måste sägas att broschyrerna — även från affärer med vissa anspråk på vederhäftighet — göra ett mycket pinsamt intryck. Föreningen av handel med preventivmedel och försäljning av så kallad sexuell upplysningslitteratur är också i och för sig synnerligen olämplig, då de skrifter som utbjudas på sådant sätt så gott som alltid bära en prägel av ensidighet eller ovederhäftighet.

Utbjudandet av preventivföremål sker som bekant även i stor omfattning genom annonsering i pressen. I viss utsträckning användas förtäckta ordalag vilkas rätta innebörd dock utan några svårigheter kan genomskådas. Ofta sker utbjudandet mer rakt på sak, emellanåt i direkt anstötliga ordalag. I vissa fall ha annonserna varit missledande så att ungdom, som rekvirerat »trollerivaror» eller dylikt, bekommit preventivföremål jämte så kallade franska kort, kärlekskonfekt m. m.

Preventivföremålens pris växlar i hög grad. Kondomerna (fiskblåsor däri inbegripna) utbjudas i allmänhet till 3—20 kronor per dussin. Gummihättor, menzingaringar och gummislidor betinga cirka 3—5 kronor per styck. Livmoderproppar kosta 5—20 kronor per styck. I synnerhet beträffande kondomerna gäller att de salubjudas under en mängd olika benämningar. Enligt uppgift från sjukvårdsaffärernas riksförbund motsvara de olika benämningarna icke olika fabrikat utan utgöra allenast försäljarnas benämningar eller varumärken. Dessa varumärken åsättas förpackningarna, som för övrigt ofta äro utstyrda på ett anstötligt sätt. Försäljarna rekvirera i stor utsträckning kondomerna från samma fabriker men en och samma försäljare inköper kanske den ena gången sin vara från ett håll och den andra gången från ett annat. I båda fallen salubjuder emellertid försäljaren varan under samma varumärke. Av det sagda framgår, att någon kvalitetsskillnad icke behöver föreligga mellan varor som saluföras under olika varumärken. Det lärer även förhålla sig så att skillnaden mellan billigare och dyrare varor icke ens tillnärmelsevis står i proportion till varornas olika beskaffenhet. Den stora prisskillnaden verkar emellertid missvisande. Inköpspriset för kondomerna torde i allmänhet vara mycket lågt (från 5—6 kronor per gross).

Förestående uppgifter angående priser å kondomer ha avsett sorterad vara. Enligt uppgift salubjudes sämre vara till väsentligt billigare pris i tobaksaffärer, raksalonger och andra mindre butiker liksom vid gatuförsäljningen. Ofta torde väl de artiklar som på sådant sätt tillhandahållas allmänheten vara av mycket dålig beskaffenhet. Att märka är även att artiklarna lätt förstöras efter en tids lagring. Det kräves för den skull att den som försäljer dylik vara har en viss omsättning så att varan icke får ligga för länge. Därjämte bör den förvaras på visst sätt för att icke taga skada.

Förutom mekaniskt verkande preventivmedel försäljas såsom förut nämnts även medel som uppgivas verka antikonceptionellt på kemisk väg. Bland före-

kommande namn å sådana medel må anföras kinintabletter, onegatabletter, spetontabletter, aginaltabletter, säkerhetsovaler. Nu ifrågavarande medel utbjudas såväl genom annonser som i broschyrer och de förekomma även i skyltfönstren. Försäljningen av dem synes dock icke ha nått så stor omfattning. Enligt uppgift var den under krigsåren, då tillgången på gummi var mycket begränsad, mera betydande. Priset å tabletterna synes hålla sig cirka 4 kronor per dussin.

I sjukvårdsaffärerna salubjudas, jämte preventivmedel, i stor utsträckning livmodersprutor, vaginalspecula (så kallade livmoderspeglar), sköljkannor och dylikt. Livmodersprutorna tillhandahållas ofta med lång metallspets. Någon gång varnas därvid i broschyrerna för användningen av den långa spetsen på grund av därmed förenad livsfara. Såvitt de sakkunniga erfarit har denna art av spruta icke någon legitim användning för hygieniskt ändamål eller vid behandling av kvinnosjukdomar. Försäljningen av dylika sprutor med lång spets torde likväl vara betydande och det råder icke något tvivel om att de i stor utsträckning inköpas i syfte att användas för fosterfördrivning. Samma är förhållandet med sonder och katetrar. Såväl livmodersprutor med lång spets som sonder och katetrar utställas ofta i skyltfönstren, ehuru åtminstone sjukvårdsaffärernas riksförbund beslutat att icke skylta därmed. De så kallade livmoderspeglarna, vilka såsom nyss nämnts även saluhållas uti ifrågavarande affärer, användas för att underlätta införandet av sonder och dylikt. Det är otvivelaktigt att även dessa instrument i sjukvårdsaffärerna huvudsakligen inköpas av personer som ha för avsikt att bruka dem för fosterfördrivning. Läkarnas behov av dem liksom av sonder och katetrar tillgodoses genom inköp i annan ordning. Nu ifrågavarande varor salubjudas även i annonser liksom i broschyrerna.

I förevarande sammanhang bör slutligen påpekas, att de förut omnämnda livmoderpropparna, som utbjudas såsom antikonceptionella medel, verka fosterfördrivande genom retning å livmodern. Deras användning är härigenom även skadlig för kvinnan.

Allmänna synpunkter vid utredningen.

Frågan om preventivmedlens berättigande har varit föremål för mycket delade meningar. Dennas sammanhang med andra i samhällslivet djupt ingripande spörsmål medför också, att vars och ens uppfattning om huruvida medlen äro till övervägande nytta eller skada i viss mån måste bli beroende av hans inställning till sociala, etiska och religiösa frågor i allmänhet. Ett bedömande av skälen för och emot preventivmedlen är fördenskull vanskligt. Måhända kan det även ifrågasättas, huruvida de sakkunniga med hänsyn till den ståndpunkt, riksdagen får anses ha intagit när den begärt ifrågavarande utredning. ha anledning att närmare ingå på de skäl som i sådant hänseende kunna anföras. Då de sakkunniga enligt vad förut framhållits ansett, att en utredning i ämnet icke kan inriktas enbart å reglerandet av en värdig och

sakkunnig upplysningsverksamhet, vilken fråga närmast var föremål för riksdagens prövning, utan även bör omfatta en reglering av själva handeln med preventivmedel, ha de sakkunniga dock ansett sig böra angiva de huvudsakligaste synpunkter som kunna anföras beträffande sådana medel. De sakkunniga göra detta utan anspråk på att försöka uttömmande behandla hela detta ämne.

Förut har erinrats om medicinalstyrelsens uttalande angående den stora nyttan av de mekaniskt verkande medlen i kampen mot könssjukdomarna. Styrelsen framhöll därvid dessa sjukdomars sociala betydelse icke blott genom det stora antalet sjukdomsfall utan även genom de allvarliga menliga följder, de ofta hade för individen. Beträffande de smittsamma könssjukdomarnas förekomst här i landet hänvisade styrelsen till en särskild uppställning (tryckt såsom bilaga B till den kungl. propositionen till riksdagen). Styrelsen uttalade vidare, att den hade ett allmänt intryck av att de åtgärder som dittills vidtagits mot de smittsamma könssjukdomarna icke kunde åstadkomma större effekt med nuvarande behandlingsmetoder och att man med hänsyn till dessa omständigheter kommit så att säga i ett jämnviktsläge i fråga om behandlingsmöjligheterna för nämnda sjukdomar. Den hittills mest fruktade av dessa sjukdomar — syfilis — behandlades visserligen med väsentligt större framgång nu för tiden än tidigare. För kort tid hade dock förflutit efter det de nutida behandlingsmetoderna börjat allmänt tillämpas för att man skulle kunna draga några bestämda slutsatser rörande dessa behandlingsmetoders betydelse för förebyggande av de senare ofta så ödesdigra yttringarna av denna sjukdom, bland vilka kunde nämnas tidig åderförkalkning samt sjukdomar i det centrala nervsystemet (paralysis generalis, tabes dorsalis m. fl.). Det hinder som en syfilitisk infektion reste mot inträdande i äktenskap under åren närmast efter smittans förvärvande kunde också i detta sammanhang förtjäna att uppmärksammas. Likaså att sjukdomen i fråga ansåges kunna medföra vissa ur ärftlighetssynpunkt betydelsefulla skador. Vad den till spridningen största sjukdomen, gonorrén (dröppeln) beträffade hade tyvärr behandlingsmetoderna icke under senare år utvecklats i en med den antisyfilitiska terapien jämförlig grad. Denna sjukdom ledde till allvarliga följder, inflammationer i kvinnans bäckenorgan, ofta ledande till mångåriga lidanden och sterilitet, svåra ögoninflammationer hos nyfödda, understundom ledande till blindhet, samt inflammationer i de sädesbildande och sädesförande organen hos mannen, vilka, om de bleve dubbelsidiga, kunde leda till sterilitet.

De sakkunniga anse icke behövligt att utöver vad medicinalstyrelsen anfört framhålla de mekaniskt verkande medlens betydelse för bekämpande av könssjukdomarna.

När medicinalstyrelsen framlade sitt förslag till ändring av preventivlagen, åberopade styrelsen som skäl för ändringen allenast nyttan av de mekaniskt verkande medlen i förenämnda hänseende d. v. s. såsom smittskydd. Däremot ansåg styrelsen icke erforderligt att i sin skrivelse upptaga till närmare prövning i vad mån de mekaniskt verkande medlen även med hänsyn till sin anti-

konceptionella verkan — liksom andra preventivmedel — måste anses ur medicinsk synpunkt eller eljest vara till nytta för individen eller samhället.

Beträffande frågan om preventivmedlens berättigande med hänsyn till deras verkan i nu angivet hänseende torde åtminstone på en punkt i stort sett knappast råda någon meningsskiljaktighet. Detta gäller preventivmedlens användning för att förhindra att någon överför sjukdom å efterkommande eller i syfte att bereda en maka ett skydd som hon behöver av hälsoskäl. Det kan i förstnämnda hänseende erinras, att enligt lagen den 18 maj 1934 om sterilisering av vissa sinnessjuka eller andra som lida av rubbad själsverksamhet sådan sterilisering bland annat kan ske, om det med skäl kan antagas att någon genom arvsanlag skulle överföra sinnessjukdom eller sinnesslöhet å avkomlingar. I andra fall, då en make lider av sjukdom, kan det vara uppenbart, att sterilisering skulle utgöra en onödig och alltför ingripande åtgärd. Det kan då med fullt fog betecknas såsom en ovillkorlig plikt att, om samlag trots sjukdomen äger rum, preventivmedel komma till användning, där sjukdomen kan tänkas på grund av arvsanlag eller genom smitta överföras å fostret eller det nyfödda barnet. Likaså torde det vara obestridligt, att preventivmedel ha en berättigad användning när hustruns krafter på grund av upprepade barnsbörder eller eljest äro nedsatta och fullkomlig avhållsamhet icke är praktiskt genomförbar, och jämväl i övrigt lärer i många fall vara väl motiverat att preventivmedel användas då svårigheter uppstå att försörja ett större antal barn eller omtanken om familjens välfärd eljest fordrar det.

Vad nu anförts har närmast avsett preventivmedlens användning inom äktenskap för att förhindra befruktning. I fråga om de utomäktenskapliga förbindelserna komma uppenbarligen icke preventivmedel på grund av sin antikonceptionella verkan så mycket till användning av hänsyn som nyss nämnts. Det torde vara överflödigt att i detta sammanhang framhålla vikten av att man hos ungdomen söker inpränta att de skola avhålla sig från flyktiga och tillfälliga könsförbindelser. Man kan emellertid icke förbise, att sådana förbindelser äro talrika och att de sålunda äro ett faktum som man har att räkna med. Det synes på den grund de sakkunniga vara att betrakta såsom en icke obetydlig fördel, att medel finnas som utgöra ett åtminstone något så när effektivt skydd ej blott mot smitta utan även mot befruktning. Beträffande nu ifrågavarande förbindelser torde väl icke heller kunna bestridas, att det i allmänhet är lyckligast att desamma icke mot kvinnans och mannens önskan leda till att barn sättas till världen. Man kan visserligen säga, att även barn som komma till på sådant sätt ofta sedermera bli omsorgsfullt omhändertagna åtminstone av modern, understundom av andra anhöriga som äro i den belägenhet att de kunna ekonomiskt sörja för barnet. Såsom medicinalstyrelsen i annat sammanhang uttalat föreligger likväl en både stor och sorglig erfarenhet i det hänseendet, att tillvaron av ett stort antal individer som tillkommit genom tillfälliga och lösaktiga sexuella förbindelser utgjort och utgör en tung börda för samhället och ofta nog för dessa individer själva. De barn som icke i eget hem kunna få behövlig vård kunna väl genom olika åtgärder på annat

sätt beredas hägn och skydd. Det är emellertid en ganska enhällig uppfattning, att barnhem och liknande anstalter icke ersätta ett verkligt hem.

De sakkunniga vilja också påpeka, att kännedomen om och tillgången till preventivmedel även mera indirekt kan vara av betydelse i antikonceptionellt hänseende. Det är en allmänt bekant sak, att havandeskap som kommit till stånd mer eller mindre mot parternas önskan ofta avbrytas genom fostrets fördrivande och att denna företeelse trots gällande straffbud blivit alltmera utbredd. (Se Skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen XXI: Undersökning av abortförekomsten i Sverige under senare år, verkställd på uppdrag av medicinalstyrelsen av docenten K. A. Edin, tryckt 1934.) Då särskild utredning i fosterfördrivningsfrågan pågår anse de sakkunniga icke behövligt att här närmare ingå på de sociala vådorna av de nuvarande förhållandena på detta område. Det bör likväl i detta sammanhang framhållas, att starka skäl tala för att aborterna skulle uppgått till ännu större antal därest icke preventivmedel funnits att tillgå i den utsträckning som varit förhållandet. Å andra sidan bör dock icke förbises, att havandeskap kanske mången gång inträtt därför att parterna litat till medel som av en eller annan anledning icke varit effektiva. Det må ock tilläggas, att tillgången till preventivmedel väl kan tänkas ha medverkat till en ökning av de tillfälliga sexuella förbindelsernas antal. Huru än må förhålla sig i detta avseende, är preventivmedlens samband med frågan om de talrika aborterna förtjänt av stor uppmärksamhet. Kanske framträder nu ifrågavarande synpunkt mest när det gäller att avgöra, huruvida icke statsmakterna böra söka bidraga till att utesluta från marknaden sådana medel som äro otjänliga för sitt ändamål, men därjämte bör den givetvis beaktas bland annat vid avgörande av frågan om en prisreglering beträffande preventivmedel och tillåten propaganda för sådana medel.

De synpunkter som nu anförts synas närmast kräva underlättad tillgång till preventivmedel. Mot spridningen av sådana medel har man emellertid, såsom i viss mån redan antytts, i den allmänna diskussionen åberopat betänkligheter med hänsyn till deras inverkan på nativiteten och den allmänna sexuella moralen.

I fråga om farhågorna för preventivmedlens inverkan på nativiteten framhöll medicinalstyrelsen i sin skrivelse till en början, att den spärr som preventivlagen skolat utgöra mot antikonceptionella medel förvisso varit av ringa om ens någon betydelse — åtminstone under de sista tio åren av preventivlagens tillvaro. Det syntes likväl styrelsen icke med större fog kunna hävdas att förhandenvaron av de antikonceptionella medlen, oavsett av vad art de vara må, i väsentlig mån bure skulden till den sjunkande nativiteten i landet. Här gjorde sig säkerligen flera andra faktorer gällande, såsom mera komplicerade och försvårade sociala förhållanden än tidigare, starka förändringar i livsåskådning och samhällssyn hos stora folklager o. s. v. Men även om tillgången på antikonceptionella föremål i och för sig till en viss grad hade betydelse för en minskad folkökning funne styrelsen, från sin ståndpunkt, den vinst, dessa medel onekligen utgjorde för en förbättrad sexuell

hygien genom sin förebyggande verkan mot könssjukdom, vida överväga den fara de ur samhällssynpunkt kunde medföra såsom antikonceptionella. Styrelsen sade sig ha anledning göra dessa uttalanden bland annat på den grund att medlen i fråga självfallet hade sin ojämförligt största betydelse som smittskydd vid de tillfälliga och lösaktiga sexuella förbindelserna.

Mot medicinalstyrelsens framställning angående preventivmedlens inverkan på nativiteten kan väl anföras, att auktoritativa uttalanden även förekommit enligt vilka kännedomen om och tillgången till preventivmedel i icke så obetydlig grad bidragit till den sjunkande nativiteten i vårt land.

Denna nedgång i nativiteten hör helt visst också till de mest aktuella och brännande spörsmålen för närvarande. Enligt de sakkunnigas mening måste det emellertid anses riktigt, att såsom medicinalstyrelsen framhållit frågan därom bör inordnas i ett större sammanhang. Därest spridningen av preventivmedel medverkat till nedgången i nativiteten, torde detta sålunda kunna antagas till stor del ha skett under trycket av andra faktorer. I vad mån detta antagande är riktigt låter sig dock uppenbarligen icke med bestämdhet avgöras. Beträffande det nuvarande läget bör emellertid framhållas, att kunskapen om att preventivmedel finnas torde vara ganska allmänt spridd ända till ungdom som ännu befinner sig i pubertetsåldern. Kännedomen är måhända i fråga om de yngsta åldersklasserna mera tillfällig och ytlig. Att personer i den ålder att de ingå äktenskap eller knyta utomäktenskapliga förbindelser skulle i någon större utsträckning sakna kännedom om att dylika medel kunna erhållas, synes däremot föga sannolikt. Det torde endast behöva erinras, att annonseringen i pressen är så allmän att den knappast kan undgå att väcka så gott som varje läsares uppmärksamhet. De fall, där preventivmedel icke komma till användning, oaktat barn icke önskas, torde sålunda i allmänhet vara beroende av att parterna förlita sig på att någon befruktning ändå icke skall äga rum (t. ex. på grund av coitus interruptus) eller att de överhuvud icke ha tillräcklig ansvarskänsla att reflektera över följderna av sitt handlande, vare sig detta är att tillskriva mer tillfälliga orsaker — såsom alkoholpåverkan — eller andra förhållanden. I detta sammanhang bör likväl anmärkas, att kännedomen om preventivmedel avsedda att användas av kvinnan icke torde vara så utbredd. I äktenskap, där mannen är hemfallen åt alkoholism eller av annan grund icke hyser tillbörlig omtanke om familjens välfärd, är hustrun fördenskull ofta förhindrad förebygga, att hon på grund av könsumgänge som mannen påfordrar blir havande, oaktat detta kan vara förödande för hela familjen.

De åtgärder som kunna komma under övervägande vid nu ifrågavarande utredning böra ses mot bakgrunden av de förhållanden som nyss framhållits. Det har med beaktande härav synts de sakkunniga, att den ökade lojala upplysningsverksamhet angående den personliga profylaxen, som eftersträvats, och den reglering av handeln med preventivmedel, som de sakkunniga ansett böra ingå i utredningen, icke kunna ha någon nämnvärd inverkan på nativiteten.

Såsom ovan nämnts ha betänkligheter gentemot spridningen av preventivmedel även uttalats av hänsyn till den allmänna sexuella moralen. De sak-

kunniga vilja lämna därhän, huru berättigad denna synpunkt var vid tiden för preventivlagens tillkomst. Att förhållandena därefter förändrats, torde vara uppenbart. Detta gäller främst i fråga om de faror som ansetts förenade med den kännedom om preventivmedel som skulle spridas genom en upplysningsverksamhet angående den personliga profylaxen. Avsikten med en sådan upplysningsverksamhet är att *i tid* varna för könssjukdomarna och deras följder samt att i samband därmed även nämna, att, där någon likväl utsätter sig för faran att bli smittad, vissa av preventivmedlen äro av betydelse för att minska denna fara, allt under inpräntande av det orätta i att utsätta sig för sådana risker. Det är emellertid uppenbart, att frågan, i vad mån därigenom sprides kunskap om att preventivmedel överhuvud finnas, är beroende av i vilken utsträckning sådana medel redan äro kända. De sakkunniga ha för sin del ovan uttalat, att, åtminstone beträffande preventivmedel för män, kännedomen om förefintligheten av medlen för närvarande är ganska allmänt utbredd. Med hänsyn härtill torde det med skäl kunna sägas, att de farhågor som ansetts förknippade med att preventivmedlen omnämnas vid ifrågavarande upplysningsverksamhet i vart fall icke numera kunna tillmätas så stor betydelse. En annan sak är däremot, att en upplysningsverksamhet som bedrives på olämpligt sätt kan medföra olägenheter. Det är därför av vikt att verksamheten i fråga ordnas på ett lämpligt sätt.

I fråga om själva tillgången till preventivmedel kan med större fog göras gällande, att den är av betydelse i förevarande avseende. De sakkunniga ha redan antytt, att det väl kan tänkas att tillgången till dem medverkat till en ökning av de tillfälliga sexuella förbindelsernas antal. Med en sådan ökning uppkomma också vissa nya risker för spridning av könssjukdomar även om en del av preventivmedlen äro av stor betydelse som smittskydd. Vid bedömande av förevarande spörsmål synes det emellertid liksom eljest nödvändigt att utgå från förhållandena sådana de nu äro. Tillgången till preventivmedel är ej begränsad och kännedomen om dem utbredd. En verklig begränsning av tillgången skulle medföra till sina verkningar svårberäkneliga konsekvenser. Att de mekaniskt verkande medlens användning i profylaktiskt syfte skulle starkt minskas eller så gott som försvinna, är ju en bland de ovillkorliga följderna av den ifrågasatta åtgärden. En sådan följd — som för övrigt komme i direkt strid mot syftet med förevarande utredning — kan icke under några förhållanden försvaras under annan förutsättning än att samtidigt de tillfälliga könsförbindelserna minskas åtminstone i motsvarande proportion. Någon grundad förhoppning i sådant hänseende föreligger icke. Överhuvud utgör den större eller mindre svårigheten att erhålla preventivmedel enligt de sakkunnigas mening ett så bräckligt och tvivelaktigt skydd mot icke önskvärda sexuella förbindelser att den icke på något avgörande sätt kan få inverka å utformningen av en ny lagstiftning i ämnet. Ostridigt är däremot, att lagstiftningen bör innehålla bestämmelser till skydd mot utbjudande eller tillhandahållande av preventivmedel under anstötliga eller eljest olämpliga former.

De sakkunniga ha i samband med angivandet av ovan anförda synpunkter även sökt att i viss mån värdesätta desamma. Det är emellertid uppenbart

att de olika skälen äro av den art att de icke kunna direkt vägas mot varandra. Någon utjämning av de motsatta uppfattningar som råda angående betydelsen av synpunkterna torde icke heller vara att förvänta. Med allt beaktande av de allvarliga skäl som ligga till grund för de betänkligheter som åberopats mot den stora spridningen av preventivmedlen vilja de sakkunniga dock såsom sin mening uttala, att den avvisande ståndpunkt som utmärker den så kallade preventivlagen icke längre är förenlig med samhällets intressen. Samtidigt vilja de sakkunniga emellertid framhålla, att man vid uppgivande av denna ståndpunkt bör vinnlägga sig om att en blivande upplysningsverksamhet kommer att äga rum i former som motsvara ämnets ömtåliga karaktär och att den reglering av handeln med preventivmedel som bör ske i anslutning därtill kommer att bidraga till en upprensning i fråga om de missförhållanden som nu råda.

I fråga om de fosterfördrivande medlen är ett ställningstagande betydligt lättare än beträffande preventivmedlen. Det synes icke kunna råda några delade meningar om att det öppna tillhandahållandet åt allmänheten av medel, som ofta äro direkt avsedda för fosterfördrivning och i andra fall måste med skäl antagas komma till sådan användning, är ett missförhållande, som bör såvitt möjligt avhjälpas. Väl kan anföras, att, därest tillgången till medel mer eller mindre ägnade för ändamålet försvåras, den som avser att företaga fosterfördrivning måhända brukar andra medel, vilkas användning är förenad med ännu större fara för kvinnan. Denna synpunkt kan dock icke utgöra tillräcklig anledning att icke ingripa mot den nuvarande handeln med fosterfördrivande medel. Ett försvårande av tillgången till sådana måste dock antagas vara ett icke oväsentligt hjälpmedel vid strävandena att motarbeta de kriminella aborterna. Att tillhandahållande av sådana medel esomoftast lärer vara straffbart såsom delaktighet i fosterfördrivning har uppenbarligen icke utgjort ett korrektiv av någon större verkan.

De nordiska ländernas lagstiftning. De sakkunniga vilja i förevarande sammanhang slutligen erinra om de lagbestämmelser angående preventivmedel och fosterfördrivande medel, som finnas i övriga nordiska länder. — Enligt den *danska strafflagen* av år 1930 straffas med böter den som genom kungörande, skyltning, utsändande av beskrivningar eller på annat sätt hänvänder sig till allmänheten eller till okända personer eller obestämda kretsar av personer med erbjudande om försäljning av föremål, ägnade att förebygga följder av könsumgänge. Med böter eller frihetsstraff straffas den som inför, tillverkar eller utställer, i hopsatt eller söndertaget skick, föremål som framstår såsom avsett för sexuell hygien men vars huvudsakliga ändamål kan antagas vara att avbryta havandeskap. Utom denna bestämmelse faller emellertid läkares eller sjukhus förseende med instrument och dylikt i kurativt syfte. — Enligt den *norska strafflagen* av år 1902 straffas med böter eller frihetsstraff den som offentligen utställer eller förevisar föremål, vilkas offentliga utställande eller förevisande på grund av deras bestämmelse är anstötligt för ärbarheten. På

samma sätt straffas den som genom offentligt kungörande eller genom kringförande till försäljning utbjuder sådana föremål till allmänheten eller som offentligen uppmanar till eller lämnar anvisning å deras begagnande.

Den *finska lagen* saknar bestämmelser i förevarande ämnen.

Grunder för reglering av handeln med preventivmedel.

Såsom förut nämnts berörde den kungl. propositionen till riksdagen innevarande år frånsett en redaktionell jämkning allenast den del av preventivlagen, som innehåller förbud att lämna anvisning å föremål som avses i lagrummet eller om sättet för deras användande. Den skrivelse från medicinalstyrelsen som föranledde den kungl. propositionen innehöll emellertid tillika ett förslag som avsåg att genom åtgärd i administrativ ordning söka åstadkomma en viss förbättring av förhållandena i fråga om handeln med preventivmedel. Även detta förslag har av Kungl. Maj:t överlämnats till de sakkunniga för övervägande. Då de sakkunniga anse det sätt på vilket handeln med preventivmedel är ordnad vara av grundläggande betydelse för hela utredningen i vad den berör sådana medel, vilja de sakkunniga först upptaga denna fråga till behandling.

I nyssnämnda skrivelse framhöll *medicinalstyrelsen*, att då den så kallade kondomen måste betecknas såsom ett betydelsefullt medel mot utbredningen av för folkhälsan mycket skadliga sjukdomar funne styrelsen skäl föreligga för att kondomen borde göras till apoteksvara. Styrelsen ansåg sig emellertid icke kunna förorda, att försäljningen av ifrågavarande artikel monopoliserades för apoteken, utan hade tänkt sig att särskilda föreskrifter borde utfärdas, att vad i apoteksvarustadgan vore föreskrivet rörande i dess bilaga III upptagna varor skulle gälla nyssnämnda preservativ, att detsamma skulle tillhandahållas å apoteksinrättningar i riket och att pris å preservativet skulle införas i medicinaltaxan. Till stöd för detta förslag anförde styrelsen, att därigenom vunnes två fördelar: den ena, att styrelsen kunde bestämma pris och kvalitet å preservativ, som komme att saluföras å apoteksinrättningarna, och den andra att styrelsen kunde utöva kontroll i nämnda hänseenden över de preservativ som komme att försäljas i fria handeln. En sådan anordning vore fördelaktig även på så sätt, att en av styrelsen reglerad prissättning i icke ringa mån skulle kunna medföra en sänkning av nu i allmänhet tillämpade priser och därigenom begränsa en icke önskvärd reklam och även i viss grad stävja den nu pågående smyghandeln.

För att närmare belysa innebörden av medicinalstyrelsens nu nämnda förslag må nämnas att enligt § 8 i apoteksvarustadgan den 14 november 1913 alla uti gällande farmakopéer och medicinaltaxa upptagna varor, för vilka ej medicinalstyrelsen medgivit att de endast på läkares begäran behöva anskaffas, skola finnas till salu i tillräckliga förråd å apotek, filialapotek och medikamentsförråd. Om kondomen intoges i medicinaltaxan, skulle den sålunda finnas till salu å apoteksinrättning, men hinder förefunnes icke att tillhandahålla

densamma annorstädes. I § 12 mom. 1 i apoteksvarustadgan stadgas bland annat, att om apoteksvara skulle komma att mera allmänt försäljas till oskäligt pris eller i avseende å en viss apoteksvara sådana särskilda omständigheter skulle yppa sig att dess vidare saluhållande inom landet vore att anse såsom onyttigt och skadligt, kan Kungl. Maj:t på framställning av medicinalstyrelsen meddela förbud mot införsel och försäljning av sådan vara. Enligt mom. 2 i samma paragraf skall vad i mom. 1 är stadgat om apoteksvaror gälla även beträffande bråckband och andra bandager, elektriska bälten och andra dylika medel som angivas såsom botande eller lindrande medel mot sjukdom. Nu anförda stadganden, eventuellt med någon modifiering, skulle kunna inrymma vissa möjligheter att kontrollera prissättningen och beskaffenheten även beträffande kondomer som saluhållas annorstädes än å apoteksinrättning.

Med anledning av medicinalstyrelsens framställning i nu nämnda del inkom till chefen för justitiedepartementet en skrivelse från *Sveriges kristliga farmaceutförening*. I denna skrivelse gjordes till en början gällande, att då Konungen skall »ingens samvete tvinga eller tvinga låta» syntes medicinalstyrelsens förslag icke grundlagsenligt kunna komma till stånd. Vidare anfördes, att bruket av preventivmedel stode i starkaste motsättning till en på etikens krav grundad livsföring. Enligt läkares uttalanden vore ifrågavarande artiklar icke ett så absolut tillförlitligt smittskyddsmedel att deras legaliserande kunde därmed försvaras gentemot de vådor de medförde för folkets moraliska och fysiska kraft. Slutligen anfördes bland annat, att ett demonstrerande vid apoteksdisken av artiklarna måste bliva i synnerlig grad tukt och sedlighetsårande, och hemställdes, att någon bestämmelse att preventivmedel av något slag skulle utgöra apoteksvara icke måtte meddelas.

Till Konungen inkommo vidare två skrivelser från *Svenska sjukvårdsaffärernas riksförbund*, jämte en skrivelse från vissa sjukvårdsaffärer m. fl. i Stockholm och en skrivelse från Aktiebolaget Rubberfilm i Åmål.

Riksförbundet anförde, att medicinalstyrelsens förslag skulle medföra ett faktiskt monopol för apoteken. Det syntes emellertid förbundet, att något behov av försäljningens koncentrerande till apoteken icke förelåge. Sjukvårdsaffärerna hade genom sin verksamhet redan gjort en positiv insats för minskande av könssjukdomarna. Om försäljningen huvudsakligen skulle omhändertagas av apoteken, skulle annonseringen i pressen upphöra och allmänheten icke längre få samma kännedom om preventivmedlen. Vidare skulle allmänheten icke längre få artiklarna sig tillsända per post. Artiklarna kunde icke anses för dyra, då allmänheten kunde köpa ett fullt tillförlitligt gummipreservativ för 25 öre styck. Det kunde tänkas, att om apoteken huvudsakligen omhändertoge försäljningen av kondomer den fria handeln skulle söka vinna marknad för andra sämre medel mot befruktning och smitta. Förbundet trodde för övrigt icke, att apotekarna skulle kunna lika väl som sjukvårdsaffärernas personal sköta kontrollen och lagringen av varan. Apoteken saknade slutligen motsvarighet till en mängd sjukvårdsaffärers särskilda avdelningar för manliga och kvinnliga kunder. Skulle trots allt de enskildas handel med preven-

tivmedel inskränkas eller upphöra, ansåge förbundet att statsmakterna borde ersätta dem deras förlust. I detta avseende ville förbundet framhålla, att affärsinnehavarna ofta slutit långvariga hyresavtal, anställningskontrakt och leveranskontrakt. — I skrivelsen från sjukvårdsaffärer m. fl. i Stockholm framhölls särskilt, att preventivföremålen måste underkastas en mycket noggrann kontroll. — Aktiebolaget Rubberfilm, som meddelade att bolaget sysselsatte cirka 40 arbetare i huvudsak för tillverkning av preventivmedel, förklarade, att om försäljning av sådana medel skulle få ske endast mot läkarrecept eller å apotek förbrukningen skulle gå tillbaka i hög grad och möjligheterna för bolaget att sysselsätta sin arbetarstam äventyras.

Över medicinalstyrelsens framställning har slutligen avgivits yttrande av *direktionen för apotekarsocieteten*, därvid direktionen framhållit, att flertalet kårmedlemmar torde ställa sig bestämt avvisande mot den avsedda åtgärden, åtminstone så länge den icke visats innebära den enda möjligheten att på ett rationellt sätt tillgodose ifrågavarande samhällsintresse. Direktionen anförde i likhet med sjukvårdsaffärernas riksförbund, att en del sjukvårdsaffärers anordning med särskilda avdelningar för manliga och kvinnliga kunder knappast kunde beredas någon motsvarighet å apoteken. Såvitt direktionen hade sig bekant, hade även de affärer, som för närvarande omhänderhade handeln med ifrågavarande medel, skött densamma på ett i stort sett tillfredsställande sätt. Huruvida försäljningsprisen varit skäliga eller ej undandroge sig direktionens bedömande. Skulle emellertid preventivmedlen även i fortsättningen komma att tillhandahållas på samma sätt som hittills, förefölle det ej uteslutet, att försäljarna ålades att tillhandahålla en vara, vars kvalitet och pris medicinalstyrelsen kunde godkänna. Därest skyldighet infördes även för apoteken att försälja ifrågavarande medel, syntes det kunna antagas, att apoteken komme att anlitas huvudsakligen nattetid, då sjukvårdsaffärerna vore stängda. Detta skulle i en del fall till och med kunna tänkas medföra behov av ökad personal för apotek, som på grund av sitt läge i särskilt hög grad bleve anlitade för nämnda försäljning. Härtill komme, att de artiklar som avsåges vore mycket litet hållbara, varför sådant apotek, där efterfrågan å desamma vore ringa, sannolikt skulle åsamkas förlust på grund av nödvändigheten att kassera en del av det lager, apoteken vore nödsakade att hålla. På grund av vad sålunda anförts hemställde direktionen, att preventivmedel icke måtte inordnas bland sådana varor, som skulle försäljas å apoteksinrättningar. Skulle det emellertid, sedan försök gjorts att reglera handeln med preventivmedel genom de nuvarande försäljningsorganen men dessa visat sig ej fylla måttet, ur samhällelig synpunkt befinnas nödvändigt, att dessa medel inordnades bland sådana varor, som skulle tillhandahållas på apoteken, komme apotekarkåren givetvis att lojalt finna sig i vad som därutinnan kunde bliva beslutat, men hemställde direktionen under nämnda förutsättning, att apoteken i varje fall måtte befrias från skyldigheten att nattetid tillhandahålla dylika medel.

I detta sammanhang bör även erinras om det förut berörda yrkandet i *motionen* nr 558 i riksdagens andra kammare innevarande år, att i strafflagen skulle införas bestämmelse om att föremål, som är avsett att förebygga följ-

der av könsumgänge, finge försäljas endast å apotek mot läkares recept. Motionären anförde bland annat, att medicinalstyrelsens framställning syntes innebära en halvmesyr. Genom att förlägga försäljningen av antikonceptionella medel helt till apoteken och föreskriva, att de endast finge erhållas mot läkares recept, skulle ett hejdande kunna ske av den sedliga degenerationen och fortskridandet på den nationella självförintelsens väg. Om medlen expedierades i slutna förpackningar och försedda med medicinalstyrelsens kontrollstämpel, behövde varan icke demonstreras utan bleve jämställd med andra varor som tillhandahölles å apoteken.

De sakkunniga.

De sakkunniga vilja till en början upptaga till prövning tanken, att preventivmedel icke skulle få tillhandahållas annorstädes än å apoteksinrättning. Genom en sådan anordning skulle obestridligen vinnas, att en effektiv kontroll över varans beskaffenhet och pris kunde erhållas, att varan alltid tillhandahölles på ett hygieniskt tillfredsställande sätt samt att olämplig reklam icke behövde befaras. Å andra sidan kan emellertid anföras, att allmänheten i stor utsträckning kan antagas vara obenägen att vända sig till apoteken för inköp av ifrågavarande artiklar. Förut har även påpekats, att försäljningen av preventivmedel till en betydande del sker per post, vartill väl knappast skulle komma att bliva någon motsvarighet om försäljningen monopoliserades till apoteken. Därest allmänheten blir obenägen att anskaffa preventivmedel därför att de endast kunna erhållas å apotek, kan emellertid med skäl befaras, att önskemålet att motarbeta könssjukdomarna genom ökad användning av preventivföremål särskilt vid tillfälliga könsförbindelser går till spillo. Därjämte kan måhända en ökning av aborternas antal befaras. Dessa synpunkter göra sig uppenbarligen än mer gällande gentemot förslaget, att preventivmedel icke skulle kunna erhållas annat än mot läkarrecept. Skulle åter en mycket livlig handel med preventivmedel komma att bedrivas å apoteken, synas vissa av de skäl som mot medicinalstyrelsens förslag anförts av apotekarorganisationerna vara förtjänta av beaktande. En annan olägenhet av en monopolisering av handeln till apoteken — något som medicinalstyrelsen icke föreslagit — utgör, att en sådan åtgärd skulle på ett mycket kännbart sätt rikta sig mot de ekonomiska intressen som för närvarande äro knutna till försäljningen av preventivmedel. Ifrågavarande intressen, vilkas nuvarande styrka huvudsakligen är beroende på den reklam som i strid mot preventivlagen bedrivits, torde visserligen icke vara av den art, att någon ersättning för uppkommen förlust skulle kunna komma i fråga, men det synes likväl vara av stor betydelse, att de som nu omhänderha försäljningen icke genom åtgärder, som kunna undvikas, bli frestade att för sitt levebröd genom illojala förfaranden motverka syftet med nya bestämmelser i ämnet. Sjukvårdsaffärernas riksförbund har antytt, att om en artikel praktiskt sett monopoliserades för apoteken den fria handeln kanske komme att utnyttja en annan artikel som är mindre lämplig. Även om bestämmelser häremot skulle kunna uppställas, är dock synpunkten i fråga av betydelse.

Vad härefter angår medicinalstyrelsens förslag, att kondomen skulle till-

handahållas å apotek utan att försäljningen monopoliserades för dessa, skulle med en enkel åtgärd otvivelaktigt såsom styrelsen framhållit vinnas flera fördelar. Utöver vad styrelsen därutinnan anfört kan anmärkas, att det synes vara en avsevärd förmån att envar exempelvis i fall, där preventivmedels användning av medicinska skäl är påkallad, kan erhålla sådana på samma sätt som andra läkemedel utan att behöva anlita inköpskällor, för vilka han kanske hyser en viss motvilja. Att styrelsens förslag på sätt sjukvårdsaffärernas riksförbund befarat skulle i praktiken medföra en faktisk monopolisering av handeln med vissa preventivföremål för apoteken lärer icke behöva befaras. Det synes dock å andra sidan kunna göras gällande, att den kontroll över handeln utanför apoteken som genom medicinalstyrelsens förslag skulle kunna vinnas måhända icke bleve så lätt att upprätthålla. Den skulle icke sträcka sig längre än till det slags medel som förklarades jämställt med de i bilaga III till apoteksvarustadgan upptagna läkemedel, varför vissa möjligheter att kringgå syftet med bestämmelsen på sätt sjukvårdsaffärernas riksförbund antytt yppa sig. Någon kontroll ur hygienisk synpunkt över handeln med preventivmedel annorstädes än å apotek vunnes icke heller. Det måste likväl anses önskvärt att söka vinna en garanti mot att preventivmedel salubjudas under förhållanden, som ur hygienisk synpunkt äro olämpliga. Medicinalstyrelsens förslag uppfyller sålunda icke i alla avseenden de krav som kunna ställas å en reglering av handeln med preventivmedel. Härtill kommer, att önskemålen att kunna effektivt ingripa mot illojal propaganda synas väsentligt lättare kunna tillgodoses, därest handeln med preventivmedel i sin helhet underkastas en verksam kontroll.

Med hänsyn till vad ovan anförts anse de sakkunniga sig icke böra stanna vid medicinalstyrelsens förslag. Å andra sidan ha de sakkunniga icke funnit skäl att avstå från tanken att ifrågavarande medel, såsom i viktiga hänseenden jämställda med läkemedel, böra i viss utsträckning tillhandahållas å apoteken. Enligt de sakkunnigas mening kan en sådan handel å apoteken utan svårighet ordnas så att den icke väcker uppseende eller eljest vållar olägenheter av någon betydelse.

Vad den övriga handeln med preventivmedel beträffar synas enligt de sakkunnigas mening flera skäl tala för att densamma underkastas en *tillståndsprövning* av offentlig myndighet. Beträffande frågan vilken myndighet som för sådant ändamål bör komma i fråga vilja de sakkunniga uttala sig i samband med den närmare utformningen av lagutkast i ämnet. Såsom ett vägande skäl för införande av tillståndsprövning kan anföras, att det överhuvud är synnerligen önskvärt att handeln med preventivmedel lyftes upp på ett annat plan än för närvarande. Den karaktär av smyghandel som kan sägas vidlåda densamma bör sålunda bringas att försvinna. För att möjliggöra en sådan utveckling är i första hand av vikt, att handeln icke omhänderhaves av andra än lämpliga personer. Några garantier i sådant hänseende torde icke kunna vinnas på annat sätt än att, såsom nu ifrågasatts, för rätt att driva handel med preventivmedel annorstädes än å apoteksinrättningar kräves särskilt med-

givande. I samband med prövning av en ansökan härom kan även beaktas den förut angivna synpunkten, att preventivmedel icke böra få salubjudas under förhållanden som ur hygienisk synpunkt äro otillfredsställande. Föreslagen affärslokal för försäljning annorledes än genom posten bör tillfredsställa skäliga anspråk ur hygieniska och allmänna ordningssynpunkter. Ehuru sålunda tillstånd icke bör beviljas vem som helst är det å andra sidan icke de sakkunnigas mening, att tillståndsprövningen skall erhålla karaktär av någon monopolisering för en mycket begränsad grupp av försäljare. Det är nämligen av betydelse att tillstånd icke meddelas i så snäv omfattning att tillgången till preventivmedel begränsas. Förutom de skäl som förut anförts mot en begränsning av tillgången till preventivmedel må i detta sammanhang påpekas, att en alltför sträng tillståndsprövning kan medföra stora svårigheter att undertrycka smyghandeln. Det torde även vara lämpligt att utrymme finnes för konkurrens. Å andra sidan är det icke önskvärt, att försäljarnas antal blir alltför stort.

Ur praktisk synpunkt av stor betydelse torde vara, att tillstånd beviljas allenast för viss begränsad tid. Härigenom får tillståndsmyndigheten anledning att med jämna mellanrum pröva, huruvida förutsättningarna alltjämt äro sådana att vederbörande må bedriva ifrågavarande försäljning. Det är också uppenbart att den som erhållit tillstånd skall vara särskilt angelägen att sköta sin rörelse på ett tillfredsställande sätt, om han vet att efter en viss tid skall prövas huruvida förnyat tillstånd må meddelas. Av samma skäl torde därjämte böra medgivas möjlighet att återkalla ett meddelat tillstånd.

I samband med tillståndsprövningen torde böra ägnas uppmärksamhet åt de till försäljning ifrågasatta medlens beskaffenhet och pris. Det lärer nämligen vara synnerligen önskvärt att från marknaden utesluta medel som äro otjänliga för sitt ändamål eller skadliga eller ock utgöra rena humbugsartiklar, och ett ingripande synes även påkallat i fråga om de oskäliga priser som nu i stor utsträckning betingas. Dessa synpunkter voro också bestämmande för medicinalstyrelsens förslag om tillhandahållande av vissa preventivmedel å apotek.

Nu gällande förbud att offentligen utställa eller förevisa preventivmedel eller att kringföra sådana medel till försäljning böra bibehållas.

Den nuvarande preventivlagen innehåller även förbud att i skrift, som någon utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuda preventivmedel. Detta förbud har ansetts vara av betydelse till förhindrande av de mest braskande formerna av reklam. Allmänt känt är dock att såsom i redogörelsen för nuvarande förhållanden påpekats förbudet dagligen åsidosättes genom annonsering i tidningspressen. För de sakkunniga har det framstått klart, att man icke bör behålla ett förbud mot utbjudande som kan förväntas skola överträdas på sådant sätt utan beivran. I stället torde en ny lagstiftning i ämnet böra ingripa mot vissa särskilda, olämpliga former av reklam, till vilka de sakkunniga återkomma vid frågan om den närmare utformningen av nya bestämmelser. Häremot skulle väl kunna anföras, att

ett dylikt sätt att ingripa mot reklamen alltid kan kringgås. Olägenheter i sådant hänseende uppvägas emellertid enligt de sakkunnigas uppfattning mer än väl av den inverkan det nya tillståndssystemet bör medföra i fråga om reklamen. Denna utgör för visso en av de allra viktigaste omständigheter som tillståndsmyndigheten har att beakta. Redan i samband med den första tillståndsprövningen lärer sålunda en viss prövning därutinnan kunna äga rum. Av ännu större betydelse blir sättet för reklamens bedrivande vid prövning huruvida förnyat tillstånd må beviljas. Slutligen kan en olämplig reklam föranleda att gällande tillstånd återkallas. En sådan prövning av reklam som nu angivits torde utan hinder av tryckfrihetsförordningens bestämmelser kunna äga rum även när den sker i tryckt skrift. Härför kan bland annat åberopas, att enligt kungl. kungörelsen den 15 juni 1934 angående handel med farmacevtiska specialiteter en minst lika ingående prövning av reklam tillagts medicinalstyrelsen utan undantag för det fall att den sker i tryckt skrift.

De sakkunniga hålla före, att i förevarande ordning kan vinnas en tillfredsställande kontroll över alla framställningar angående preventivmedel, som utgöra reklam för försäljning eller annat tillhandahållande till allmänheten av sådana medel. Men därutöver har genom möjligheterna att återkalla tillstånd eller vägra förnyat tillstånd vunnits en möjlighet till kontroll även över vissa andra framställningar. De sakkunniga ha förut framhållit, att för närvarande ofta jämte preventivmedel saluföras skrifter i sexuella frågor som utan att direkt beröra sådana medel äro av ovederhäftigt eller stötande innehåll, ävensom påpekat att den försäljning av så kallad sexuell upplysningslitteratur som sålunda kombineras med försäljning av preventivmedel är uppenbart olämplig. Det synes vara ett önskemål, att i samband med försäljning av preventivmedel icke tillhandahållas skrifter i sexuella frågor, som innefatta mer än några kortfattade anvisningar angående medlens användning. Förhållanden av nu angivet slag böra givetvis beaktas av tillståndsmyndigheten.

Grunder för reglering av upplysningsverksamheten.

De sakkunniga framhöllo här ovan, att en reglering av handeln med preventivmedel vore av grundläggande betydelse för hela förevarande utredning i vad den rör sådana medel. Det synes även de sakkunniga, att genom det förslag som därutinnan framställts svårigheterna för en lagstiftning, som på samma gång den ger sin sanktion åt den lojala upplysningsverksamheten inrymmer erforderliga medel för ingripande mot propaganda i vinningslystet syfte och andra icke önskvärda former av verksamhet för spridning av preventivmedel, väsentligen förminskats. Det återstår emellertid att taga ståndpunkt till de framställningar som beröra preventivmedel utan att ha något som helst samband med försäljning av sådana medel. Härvid synes lämpligt att behandla muntliga och skriftliga framställningar var för sig.

Beträffande först de *muntliga framställningarna* bör i främsta rummet beaktas upplysningsverksamhet angående den personliga profylaxen.

I detta hänseende må i korthet erinras om innehållet i det *betänkande*, som *den 9 mars 1921* avgavs av för ändamålet tillkallade sakkunniga, angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet. Efter att ha behandlat bland annat frågan om undervisning i sådana ämnen vid läroanstalter m. m. berörde de sakkunniga frågan om åtgärder för spridande av kunskap om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. De sakkunniga framhöllo därvid, att denna fråga vore den ömtåligaste bland dem som hörde till det de sakkunniga lämnade uppdraget. Såsom varande av rent medicinsk natur hade arbetet med den erforderliga utredningen på detta område överlämnats åt sakkunnigledamoten, docenten Karl Marcus, vilken jämväl tillkallats såsom sakkunnig vid nu förevarande utredning. Docenten Marcus kom i sin utredning till det resultatet, att kunskap om den personliga profylaxen kunde och borde spridas dels genom flygblad och andra skrifter dels ock genom offentliga sexualföreläsningar för vuxna personer. De sakkunniga med undantag av en reservant sade sig i det hela vara ense med docenten Marcus däri, att sådan kunskap borde på av honom angivna vägar spridas till allmänheten. Härvid framhöllo de sakkunniga såsom enligt deras mening nödvändigt att ett ingående på frågan finge ske endast av läkare. Beträffande sexualföreläsningar uttalades för övrigt i sakkunnigbetänkandet, att det syntes ligga närmast till hands att inordna sådana i den allmänna statsunderstödda föreläsningsverksamheten. På grund av då gällande bestämmelser för erhållande av statsunderstöd för denna verksamhet lades emellertid ett absolut hinder för att anordna föreläsningar å ort, där föreläsningsförening icke funnes bildad. För att få upplysningsverksamhet rörande smittsamma könssjukdomar så allmänt utbredd som möjligt förutsattes dels att en central institution funnes som kunde ombesörja inkommande rekvisitioner å föreläsningar dels ock att sakens ekonomiska sida ordnades på ett annat sätt än i fråga om den allmänna föreläsningsverksamheten skedde. Sexualföreläsningar borde anordnas särskilt för män och särskilt för kvinnor i alla de fall, där så vore möjligt.

Över betänkandet avgavs utlåtande av *skolöverstyrelsen* den 31 januari 1925. Överstyrelsen avstyrkte obligatorisk sexualundervisning i folkskolan och för det dåvarande även i fortsättningsskolan. I övrigt uttalade överstyrelsen, bland annat, att de sakkunniga uppenbarligen icke avsett att skolans medverkan skulle tagas i anspråk för meddelande av kunskap om den personliga profylaxen. I anslutning till de sakkunniga hävdade överstyrelsen, att vid all offentlig upplysningsverksamhet i den sexuella frågan allenast läkare finge ingå på ett dryftande av de förhållanden som äga samband med den personliga profylaxen. De sakkunniga hade avhandlat detta spörsmål endast i sammanhang med den fortsatta upplysningsverksamheten för vuxna. Överstyrelsen ansåg sannolikt, att i fråga om sexualundervisning för den mognare ungdomen läkarens medverkan i avsevärd utsträckning komme att tagas i anspråk. Det läte sig icke uteslutas, att läkaren kunde finna sig av sin samvetsplikt nödsakad att därvid avhandla jämväl nu förevarande specialfråga.

I särskild skrivelse till Konungen den 31 januari 1934 har *medicinalstyrelsen* återupptagit frågan om en förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet beträffande sexualhygien m. m. Styrelsen har därvid hävdat den stora angelägenheten av att undervisningen icke endast angående könsorganens byggnad och deras normala funktioner utan även om de smittsamma könssjukdomarna och deras förebyggande bleve bättre tillgodosedd än vad nu för stora delar av skolungdomen syntes vara fallet och hemställt om förnyad utredning i ämnet. Beträffande upplysning i fortsättningsskolan rörande åtgärder av skilda slag för att skydda samhället och individen mot könssjukdomarna ville styrelsen särskilt förorda, att denna detaljfråga upptoges till förnyad omprövning. Styrelsen har även framhållit, att den personliga profylaxen enligt dess bestämda åsikt borde ingå såsom ett led i undervisningen i de skolor, där ungdom i 17—19 år eller eventuellt högre ålder erhölle sin utbildning. Beträffande upplysning utanför skolan sammanfölle styrelsens synpunkter till stora delar med nyssnämnda sakkunnigas. Så långt som dessa ansåg styrelsen sig dock icke böra gå beträffande det av dem föreslagna villkoret att endast läkare finge ingå på frågan om personlig profylax. Styrelsen ville för sin del till tryggande av lämpliga föreläsningar i ämnet sexuell hygien anbefalla, att det toges under omprövning huruvida särskilda villkor borde fästas vid utgåendet av statsbidrag till den offentliga statsunderstödda föreläsningsverksamheten i ämnet. Styrelsen ansåge sig dock icke kunna föreslå, att offentlig upplysningsverksamhet bundes vid de statligt understödda föreläsningarna.

Med anledning av medicinalstyrelsens skrivelse angående behovet av en förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet beträffande sexualhygien m. m. har nytt yttrande i ämnet avgivits av *skolöverstyrelsen* den 21 september 1934. Överstyrelsen förklarade att den icke hade något att erinra mot en förnyad utredning angående sexualundervisningen, därvid överstyrelsen dock avstyrkte att frågan om dylik undervisning i fortsättningsskolan upptoges till sådan förnyad utredning. Beträffande upplysningsverksamheten utanför skolan framhöll överstyrelsen såsom sin åsikt, att tillräckliga garantier för lämpliga föreläsningar redan syntes förefinnas beträffande den statsunderstödda föreläsningsverksamheten, då enligt gällande bestämmelser ej blott varje föreläsare vid denna verksamhet utan även dennes ämnen numera skulle vara godkända av överstyrelsen.

Genom beslut den 24 september 1934 har därpå *Kungl. Maj:t* uppdragit åt skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen att — efter samråd i erforderliga delar med dels de sakkunniga vilka tillkallats för nu förevarande utredning dels ock kommittén rörande utredning av fosterfördrivningsfrågan — till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till erforderliga åtgärder för åstadkommande inom och utom skolan av en vidgad och förbättrad undervisnings- och upplysningsverksamhet rörande de sexuella frågorna.

De sakkunniga.

Av det föregående framgår, att för upplysning om de åtgärder som stå till buds för att förhindra överförande av smittsam könssjukdom kräves

utrymme dels inom undervisningen vid läroanstalter dels ock utanför läroanstalterna.

Beträffande undervisningen vid läroanstalterna ha de rent vetenskapliga föreläsningarna visserligen icke nämnts men det är uppenbart, att det icke kan komma i fråga annat än att dessa skola lämnas fria från reglerande bestämmelser.

I fråga om annan undervisning torde väl vissa föreskrifter vara erforderliga. Dessa böra emellertid meddelas i administrativ ordning, enligt de sakkunnigas mening av skolöverstyrelsen — eventuellt efter direktiv av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till den särskilda utredning som genom nyss anförda beslut av Kungl. Maj:t den 24 september 1934 anförtrotts skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen anse de sakkunniga sig sakna anledning att i detta sammanhang ingå på en närmare prövning av vad nämnda föreskrifter böra innehålla. De sakkunniga torde vid förevarande utredning endast böra tillse, att det förslag till nya lagbestämmelser som de sakkunniga skola utarbeta medger upplysning om den personliga profylaxen vid ifrågavarande undervisning.

Vad härefter angår upplysningsverksamheten utanför läroanstalterna synes däremot vara erforderligt att något närmare beröra frågan om dess anordnande. I 1921 års betänkande och senare utlåtanden ha särskilt nämnts de statsunderstödda populärvetenskapliga föreläsningarna. För dessa gäller numera kungl. kungörelsen den 5 juli 1929 (nr 239) angående understöd till anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, i vissa delar ändrad den 3 juni 1932 (nr 163). Av denna kungörelse framgår, att vissa betydelsefulla förändringar inträtt sedan 1921 års sakkunnigbetänkande avgavs. Sålunda kunna genom så kallade riksförbund för studiecirkelverksamhet, föreläsningsförbund och centralbyråer föreläsningar anordnas jämväl å ort, där lokal föreläsningsanstalt icke finnes. Vidare må erinras, att på sätt skolöverstyrelsen påpekat föreläsare och ämnen skola vara godkända av överstyrelsen. Den nuvarande organisationen för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten synes fördenskull vara väl ägnad att jämväl utan någon särskild utbyggnad av det slag som ifrågasattes i 1921 års betänkande omhänderhava en upplysning angående sexuell hygien — och personlig profylax — som syftar att nå till alla platser. De sakkunniga vilja dock anmärka, att en sådan upplysning uppenbarligen icke kan bedrivas med någon synnerlig effektivitet utan att särskilda medel ställas till förfogande. Dermatologiska sällskapet i Stockholm lämnar redan för närvarande vissa bidrag till läkare som föreläsa uti ifrågavarande ämnen. Men därutöver torde vara erforderligt, att staten för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten beviljar visst anslag avsett att uteslutande användas till upplysning om sexuell hygien. Denna fråga lärer komma att närmare beröras av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen vid den utredning som genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 september 1934 anförtrotts dem. — Med de statsunderstödda populärvetenskapliga föreläsningarna synes vara jämställd den föreläsningsverksamhet som med bidrag av statsmedel anordnas av Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Även denna verksamhet står under skolöverstyrelsens tillsyn och förbundet brukar också anordna föreläsningar i sexuell hygien.

De sakkunniga anse att en blivande lagstiftning bör uttryckligen angiva att upplysningsverksamhet som berör preventivmedel är tillåten, därest den med skolöverstyrelsens tillstånd ingår i sådan föreläsningsverksamhet som understödes av staten. Det torde därvid icke vara erforderligt, att man meddelar någon föreskrift att frågan om den personliga profylaxen vid sådana föreläsningar får behandlas endast av läkare. Ett sådant krav uppställdes enligt vad förut nämnts i 1921 års betänkande och skolöverstyrelsens utlåtande år 1925, men medicinalstyrelsen framhöll i sin skrivelse den 31 januari 1934 att den icke ansåg detta krav böra upprätthållas. Visserligen bör det med skärpa framhållas, att det är av vikt att föreläsarna i förevarande ämnen äro väl förtrogna därmed. Av minst lika stor betydelse är emellertid att de besitta en god framställningskonst. Föreläsare som uppfylla båda dessa villkor i lika hög grad som läkare torde kunna erhållas även utanför de senares krets.

I den föregående framställningen har påpekats, att enligt 27 § lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar Konungen bland annat förordnar om de åtgärder som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar som angripits av sådan sjukdom att skyndsamt söka läkarvård — jämväl om medel som stå till buds för att hindra smittas överförande. Även en dylik upplysningsverksamhet efter särskilt förordnande av Konungen synes i nu förevarande sammanhang böra lämnas fri från särskilda reglerande föreskrifter.

Därest i en blivande lag lämnas utrymme för muntlig upplysningsverksamhet, som berör preventivmedel, i ovan angivna fall, kan möjligen ifrågasättas, att man i övrigt skulle kunna i någon form bibehålla förbudet i den gällande preventivlagen att söka förleda till användning av ifrågavarande medel eller meddela anvisning om sättet för deras användande. De sakkunniga åsyfta härvid alltjämt endast de muntliga framställningarna.

Preventivlagen skiljer ej mellan offentliga och icke offentliga framställningar. Enligt de sakkunnigas mening är det uppenbart, att man icke bör i en ny lag meddela något förbud att uttala sig angående preventivmedel när det icke sker offentligen eller under därmed jämförliga förhållanden. Envar bör ha frihet att yttra sig i hithörande frågor så länge det sker inom en *sluten* krets, ehuru det ej får ske på ett sätt som sårar tukt och sedlighet så att fara för andras förförelse därav kommer. I så fall inträder emellertid straff enligt 18 kap. 13 § 1 mom. strafflagen. Det må för övrigt i detta sammanhang framhållas, att en sund upplysning uti ifrågavarande ämnen kanske allra bäst främjas genom råd och anvisningar som lämnas enskilt på läkarens mottagningsrum eller polikliniker för sexualhygien och moderskapsskydd. Det torde ej vara erforderligt, att de sakkunniga närmare ingå på betydelsen av att allmänheten har tillfälle att på sådant sätt erhålla sakkunniga råd i hithörande frågor. Uppenbarligen kommer även denna form av upplysningsverksamhet att uppmärksammas vid den förutnämnda utredning angående sexualundervisningen som anförtrotts skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Vad beträffar ett ingående på förevarande frågor, som icke sker inom en sluten krets, ha de sakkunniga däremot haft under övervägande att föreslå

ett förbud att lämna anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande, så snart det icke är fråga om förut särskilt angivna fall. Härvid göra sig emellertid av hänsyn till yttrandefriheten principiella betänkligheter gällande. Dylika betänkligheter hävdades med styrka redan år 1910 av dåvarande lagrådets majoritet, när lagrådet granskade av Kungl. Maj:t ursprungligen upprättat förslag till ändring av 18 kap. 13 § strafflagen. Det är också att märka, att icke ens den nuvarande preventivlagen går så långt att den generellt förbjuder att lämna anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande, även om det sker offentligen, utan förutsätter att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Ett sådant rekvisit är uppenbarligen icke möjligt att bibehålla, när det, såsom riksdagen torde ha åsyftat, bör så tydligt som möjligt angivas i vilka fall upplysningsverksamhet är tillåten eller ej. Å andra sidan kan det icke bestridas, att det är önskligt att den upplysningsverksamhet angående preventivmedel som sker offentligen eller under därmed jämförliga förhållanden icke lämnas utan kontroll. Den berör ett ämne, som fordrar särskilda kvalifikationer hos den som skall offentligen behandla detsamma. De sakkunniga vilja även framhålla, att preventivmedlens användning exempelvis för den personliga profylaxen nära sammanhänger med andra mera omfattande frågor om människans släktliv överhuvud, barnbegränsning, könssjukdomar m. m. Beträffande framställningar i dessa ämnen gäller utan undantag att de för att icke vara mer till skada än nytta måste hållas på ett högt plan. Till stöd för kravet å möjlighet till en viss kontroll kan vidare åberopas att en muntlig framställning i hithörande frågor understundom kan vara sådan att den icke bör få äga rum inför minderåriga, ehuru den icke väcker anstöt hos vuxna. I andra fall kan den vara lämpad för åhörare av ena könet medan den för ett auditorium av båda könen framstår såsom synnerligen olämplig. Häremot kan väl anföras, att vissa synnerliga missbruk av yttrandefriheten kunna bestraffas enligt 18 kap. 13 § 1 mom. strafflagen. Ehuru denna möjlighet alltid innefattar ett korrektiv, måste det dock anses önskvärt att kunna på förhand avvisa föreläsare som med skäl kunna befaras uttala sig på ett sådant sätt att nämnda lagrum är tillämpligt eller eljest behandla ämnet på ett anstötligt eller ovederhäftigt sätt. Självfallet är också, att alla slags föredrag i direkt syfte att verka för avsättning av preventivmedel äro uppenbart olämpliga och böra förhindras.

Det synes från nu angivna utgångspunkter naturligt att beträffande ifrågavarande upplysningsverksamhet meddela en ordningsföreskrift i analogi med vissa bestämmelser i § 13 ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868, där det, förutom skyldighet att göra anmälan om föredrag med mera till polismyndigheten, för vissa fall kräves att polismyndighetens tillstånd avvaktas. Beträffande omfattningen av en bestämmelse i sådan riktning kan anmärkas, att vad de sakkunniga anfört angående behovet av kvalificerade föreläsare i ämnen som röra människans släktliv m. m. skulle kunna leda till en ganska långt gående föreskrift. De sakkunniga ha dock icke ansett sig böra gå utöver den mer begränsade ram, som uppdrages av ämnet för förevarande utredning. De sakkunniga vilja fördenskull föreslå en bestämmelse som i hu-

vudsak bör innehålla att, där någon vill offentligen eller under därmed jämförliga förhållanden lämna anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande, anmälan skall ske hos polismyndigheten i orten, såvida det ej är fråga om förut berörda särskilda slag av upplysningsverksamhet, samt att därefter polismyndighetens tillstånd skall avvaktas. En dylik föreskrift synes smidigt ansluta sig till vad i sådant hänseende i viss utsträckning redan gäller och kan näppeligen uppfattas såsom något verkligt intrång i yttrandefriheten.

De sakkunniga övergå härefter till den *skriftliga upplysningsverksamheten.* Denna fråga erbjuder utan tvivel i och för sig vissa svårigheter. Av den föregående framställningen framgår emellertid, att den av de sakkunniga föreslagna ordningen för handeln med preventivmedel torde vara ägnad att väsentligt underlätta frågans lösning. Det har sålunda framhållits, att därigenom syntes kunna erhållas en tillfredsställande kontroll över alla framställningar angående preventivmedel som utgöra reklam för försäljning eller annat tillhandahållande till allmänheten av sådana medel samt att tillika vunnes en viss möjlighet till kontroll även över en del andra framställningar.

Det förefaller de sakkunniga som om den kontroll över propaganda i vinningslystet syfte som i angiven ordning kan ernås skulle i stor utsträckning tillgodose de önskemål, vilka av riksdagens första lagutskott och riksdagen innevarande år uttalades såsom en förutsättning för upphävande av den nuvarande preventivlagen. Enligt de sakkunnigas mening torde kunna förväntas en avsevärd *förbättring* i jämförelse med de nuvarande förhållandena. Helt naturligt är det emellertid icke uteslutet, att olämpliga skriftliga framställningar som röra preventivmedel likväl kunna förekomma. I den mån sådana skrifter icke utspridas av någon som äger tillhandahålla preventivmedel finnes emellertid icke någon möjlighet att åstadkomma en motsvarighet till det slags kontroll som nyss nämnts. Därest någon ytterligare kontroll skulle anses erforderlig, synes sålunda den enda utvägen vara att i en eller annan form uppställa ett förbud för vissa skriftliga framställningar angående preventivmedel.

Vid behandlingen av frågan om de muntliga framställningarna ha de sakkunniga framhållit de starka principiella betänkligheter som möta mot ett förbud mot framställningar i vissa ämnen på grund av därmed förenat ingrepp i yttrandefriheten. Det erinrades även att icke ens den nu gällande lagen uppställde ett generellt förbud utan förutsatte allmän fara för andras förförelse. Sådana betänkligheter göra sig uppenbarligen med ännu större styrka gällande i fråga om skriftliga framställningar, då jämväl tryckfriheten beröres. Beträffande de muntliga framställningarna ha de sakkunniga trots betänkligheterna ansett sig kunna föreslå en ordningsföreskrift om anmälan och tillstånd av polismyndigheten i orten. Denna föreskrift skulle dock icke gälla vissa särskilt angivna viktiga grupper av föreläsningar m. m. samt avse allenast sådana framställningar som ägde rum offentligen eller under därmed jämförliga förhållanden. Beträffande skriftliga framställningar saknas direkt motsvarighet till skillnaden mellan offentliga och icke offentliga munt-

liga framställningar. Och med hänsyn till tryckfrihetsförordningens uppställning och allmänna karaktär lärer det även vara mindre tillfredsställande att stadga en allmän regel med förbud mot skriftliga framställningar i vissa ämnen och samtidigt från huvudregeln meddela mer eller mindre omfattande speciella undantag.

De sakkunniga ha sålunda kommit till den uppfattningen, att behovet av förbud mot skriftliga framställningar angående preventivmedel efter den föreslagna regleringen av handeln med sådana medel skulle bliva till väsentlig grad reducerat, att ett generellt förbud mot sådana framställningar icke är tänkbart samt att ett förbud med särskilt angivna undantag icke gärna låter sig genomföras. Enligt de sakkunnigas mening torde man även kunna avstå från ett dylikt förbud. Liksom i fråga om de muntliga framställningarna vilja de sakkunniga härvid erinra, att en skriftlig framställning angående preventivmedel som sårar tukt och sedlighet hemfaller under 18 kap. 13 § 1 mom. strafflagen.

Grunder för reglering av handeln med fosterfördrivande medel m. m.

Av redogörelsen för nuvarande förhållanden i fråga om handeln med preventivmedel och fosterfördrivande medel framgår, att vissa föremål såsom livmodersprutor med spets, sonder och katetrar i stor omfattning inköpas och användas för fosterfördrivning. De sakkunniga ha även framhållit önskvärdheten av att handeln med fosterfördrivande medel regleras. För sådant ändamål synes erforderligt, att jämväl denna handel underkastas ett koncessionsförfarande. Liksom i fråga om preventivmedel synas dock apoteken icke böra falla under något sådant system. Tillstånd att tillhandahålla fosterfördrivande medel lärer böra beviljas allenast i mycket snäv omfattning så att endast ansedda instrumentfirmor och därmed jämställda komma i fråga. För att skänka ytterligare effektivitet åt det nu ifrågasatta tillståndssystemet lärer det böra kompletteras med en reglering jämväl utav införseln av fosterfördrivande medel.

Vid en sådan reglering av handeln med fosterfördrivande medel som nu ifrågasatts torde det även vara angeläget, att bestämmelserna erhålla en sådan avfattning att ett ingripande såvitt möjligt kan äga rum icke blott när det är fråga om medel som äro direkt avsedda för fosterfördrivning utan så snart det befinnes att medel av en viss typ — oaktat de äro avsedda för annat ändamål — av allmänheten användas till fosterfördrivning.

I övrigt synes beträffande handeln med fosterfördrivande medel böra meddelas vissa ordningsföreskrifter. All offentlig reklam angående fosterfördrivande medel bör förbjudas, likaså offentliga eller därmed jämförliga framställningar med anvisning å fosterfördrivande medel eller om sättet för deras användande, vilka icke äro av rent vetenskaplig art.

I fråga om ett sådant ingrepp i yttrande- och tryckfriheten som sist nämnts synas de principiella betänkligheterna böra vika. Till stöd härför kan anföras, att framställningar av nu ifrågavarande natur närma sig uppmaning till

brott eller straffbar delaktighet i brott. Understundom kunna de för övrigt vara att hänföra till sådan uppmaning eller delaktighet.

I överensstämmelse med de huvudgrunder som här ovan angivits ha de sakkunniga uppgjort författningsutkast. Med hänsyn till de skilda synpunkter som enligt vad de sakkunniga framhållit göra sig gällande i fråga om preventivmedel å ena samt fosterfördrivande medel å andra sidan har därvid ämnet uppdelats å ett utkast till lag om preventivmedel och ett utkast till lag om fosterfördrivande medel. Därjämte har upprättats utkast till ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

De sakkunniga övergå härefter till den närmare motiveringen till dessa utkast.

Specialmotivering.

I. Utkast till lag om preventivmedel.

1 §.

Paragrafen innehåller definition å det i utkastet använda begreppet preventivmedel.

Såsom i den allmänna motiveringen påpekats, avser den nu gällande preventivlagen allenast »föremål», under det att utanför dess tillämpningsområde anses falla kemiskt verkande medel. Redogörelsen för nu rådande förhållanden beträffande handeln med preventivmedel utvisar emellertid, att åtskilliga medel som angivas verka antikonceptionellt på kemisk väg hållas till salu. Det lärer icke föreligga skäl att i en ny lagstiftning behandla dessa medel på annat sätt än de mekaniskt verkande. Med uttrycket »medel» i utkastet avses också att inbegripa såväl mekaniskt som kemiskt verkande medel.

Under den valda definitionen å preventivmedel äro för övrigt att hänföra dels medel som äro avsedda enbart till att förebygga befruktning, dels medel som äro avsedda både till att förebygga befruktning och till att förekomma överförande av könssjukdom, dels ock medel som äro avsedda uteslutande till att hindra överförande av sådan sjukdom. Med könssjukdom avses sjukdom varom förmäles i 1 § lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar. Även medel, som icke äro ägnade att användas för ifrågavarande ändamål, omfattas av definitionen, därest de äro *avsedda* därtill. Det är icke erforderligt att medlen skola tagas i bruk vid själva könsumgänget. Även sådana medel som användas någon tidsrymd före eller efter könsumgänget — men likväl i samband därmed — inbegripas under definitionen.

2 §.

I paragrafen angives till en början, att den som vill annorstädes än å apoteksinrättning försälja preventivmedel, eller eljest tillhandahålla sådana medel åt allmänheten, skall söka tillstånd därtill.

De sakkunniga vilja först påpeka, att med apoteksinrättning förstås apotek, filialapotek och medikamentsförråd (jfr § 8 i apoteksvarustadgan).

Med *försäljning* av preventivmedel avses i utkastet såväl grosshandel som all annan handel. Behovet av en reglering har väl främst gjort sig gällande i fråga om detaljhandeln och för närvarande torde hos oss knappast i någon större utsträckning förekomma grosshandel med preventivmedel, som icke bedrives mera vid sidan av detaljhandel — bortsett från den försäljning som äger rum från den i Åmål befintliga fabriken för tillverkning av sådana medel. Då ett av huvudsyftena vid utformningen av de sakkunnigas utkast varit att erhålla en effektiv kontroll över reklamen för preventivmedel, torde det emellertid redan på den grund icke kunna komma i fråga annat än att inbegripa jämväl grosshandeln under de nya bestämmelserna. Det kunde eljest befaras, att den egentliga reklamen för sådana medel komme att bedrivas av grosshandlare i stället för såsom för närvarande av detaljhandlarna. — Varken beträffande grosshandeln eller detaljhandeln förutsättes enligt utkastet, att försäljningen sker yrkesmässigt. På så sätt vinnes bland annat möjlighet att ingripa exempelvis mot mindre önskvärd försäljning av preventivmedel å gatorna nattetid, även om den sker mera tillfälligt.

Tillstånd erfordras enligt utkastet, förutom beträffande all försäljning av preventivmedel, jämväl då någon vill tillhandahålla sådana medel utan särskild ersättning, försåvitt det är fråga om *tillhandahållande åt allmänheten*. Det är sålunda icke tillåtet att å så kallade sexuella upplysningsbyråer utlämna preventivmedel åt allmänheten utan tillstånd. Därest ett sådant tillhandahållande skulle komma i fråga beträffande byråer, som upprättats på offentligt initiativ, lärer tillståndsprövningen uppenbarligen komma att inskränka sig till en formalitet som skall iakttagas innan byrån börjar sin verksamhet. Under tillhandahållande åt allmänheten faller icke utdelande av preventivmedel exempelvis till besättningen å ett fartyg vid besök i hamn eller tillhandahållande av preventivmedel, som genom militär myndighets försorg kan ske till krigsmän. Överhuvud kräves icke tillstånd för tillhandahållande av sådana medel utan ersättning, när tillhandahållandet icke sträcker sig utöver en bestämd krets av personer.

I paragrafens första stycke anges även den *myndighet* som skall pröva ansökan om tillstånd att försälja eller tillhandahålla preventivmedel. I denna fråga ha de sakkunniga funnit valet böra stå mellan medicinalstyrelsen å ena samt lokala myndigheter å andra sidan. Till stöd för det förra alternativet kan anföras, att medicinalstyrelsen enligt kungl. kungörelsen angående handel med farmacevtiska specialiteter fått sig anförtrodd prövning av inregistrering av dylika varor och sålunda på detta område utövar en verksamhet i viss mån likartad med den som enligt förevarande utkast skulle komma i fråga. Då prövningen av ansökan om tillstånd att försälja eller eljest tillhandahålla preventivmedel emellertid i allmänhet lärer böra ske icke så mycket ur medicinsk synpunkt utan, såsom i det följande kommer att närmare utvecklas, med hänsyn till sökandens personliga kvalifikationer samt föreslagen affärslokals

beskaffenhet, torde det vara lämpligast, att den överlämnas åt lokala myndigheter. Till stöd härför kan möjligen även anföras, att en ortsmyndighet kan antagas hysa ett större intresse för övervakande av den rörelse vartill tillstånd meddelats, därest den själv bär ansvaret för tillståndsprövningen. Å andra sidan kan dock göras gällande, att praxis å olika orter kan bliva betydligt skiftande och att de lokala myndigheterna måhända understundom kunna visa sig alltför litet benägna att överhuvud meddela tillstånd till försäljning av preventivmedel. Härutinnan må emellertid påpekas, att tillståndsmyndighetens beslut kan överklagas på vanligt sätt. En viss medverkan från medicinalstyrelsens sida i nedan angiven ordning torde även kunna bidraga till en utjämning. För övrigt reduceras verkningarna av alltför stor stränghet i tillståndsprövningen på en plats därav, att försäljningen av preventivmedel i stor utsträckning sker per post, varför medlen kunna erhållas från annat håll. Vidare må erinras om medicinalstyrelsens av de sakkunniga i den allmänna motiveringen biträdda förslag, att apoteken skola vara skyldiga att föra vissa preventivmedel.

I fråga om de lokala myndigheterna har det synts mest praktiskt, att tillståndsprövningen å varje plats omhänderhaves av den myndighet som för handelsregistret för orten. Enligt 1 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura föres detta register i Stockholm av överståthållarämbetet, i annan stad av magistraten, eller, där sådan icke finnes, vederbörande stadsstyrelse och för landsbygden av Konungens befallningshavande. Det är emellertid att märka, hurusom, enligt lagen den 17 juni 1932 om överflyttande å kommunalborgmästare av magistrat eller stadsstyrelse åliggande bestyr, vad i lag eller författning är stadgat med avseende å magistrat eller stadsstyrelse skall i stad, där magistrat eller stadsstyrelse ej finnes, äga tillämpning å kommunalborgmästare, såvitt ej annat blivit särskilt stadgat. Enligt övergångsbestämmelse till samtidigt genomförda ändringar i lagen om kommunalstyrelse i stad skall i stad, som dessförinnan haft stadsstyrelse, sådan styrelse alltjämt finnas intill den 1 januari 1938, såframt icke stadsfullmäktige annat besluta.

Beträffande *förutsättningarna för tillstånd* är till en början att märka, att sådant uppenbarligen aldrig skall beviljas den som överhuvud icke är berättigad att idka handel. De huvudsakligaste synpunkter som i övrigt böra komma i betraktande vid tillståndsprövningen ha angivits i den allmänna motiveringen. Av denna framgår, att tillståndsmyndigheten i första rummet skall pröva sökandens personliga kvalifikationer samt att en uppfattning härom kan vinnas bland annat genom beskaffenheten av den reklam som sökanden ämnar bedriva. Tillståndsmyndigheten synes böra avfordra sökanden detaljerade uppgifter i detta hänseende, varigenom även goda möjligheter vinnas att få till stånd en välbehövlig gallring bland broschyrer och dylikt, liksom att få bort olämpligt utstyrda förpackningar m. m. Sålunda kan myndigheten förklara, att tillstånd icke meddelas om sökanden icke vill avstå från olämpliga former av reklam eller från försäljning av ovederhäftiga skrifter i sexuella frågor. Därest sökanden säger sig villig att avstå därifrån och

tillstånd till följd därav anses kunna beviljas, torde det väl mera sällan vara möjligt att i tillståndsresolutionen intaga något uttryckligt villkor i enlighet därmed, men om vederbörande senare åsidosätter givna utfästelser kan myndigheten använda den nedan omnämnda befogenheten att återkalla tillståndet. Likaså kan myndigheten — om någon som erhållit tillstånd att tillhandahålla preventivmedel börjar att bedriva reklam under former som icke varit föremål för myndighetens prövning eller att eljest försälja skrifter som icke varit i fråga vid tillståndsprövningen — i fall av behov anmana honom att upphöra därmed, vid äventyr att tillståndet eljest återkallas.

Bestämmelserna i utkastet äro närmast avfattade med tanke på sådana fall då en fysisk person söker tillstånd. De utesluta emellertid icke att tillstånd kan meddelas aktiebolag eller annan juridisk person. I så fall bör emellertid myndigheten fordra, att någon lämplig föreståndare för rörelsen finnes, samt i tillståndet intaga villkor, som gör dess giltighet beroende av att rörelsen förestås av den person som myndigheten sålunda funnit lämplig.

Vid tillståndsprövningen skall enligt vad förut erinrats även tillses, att föreslagen affärslokal ur hygieniska och allmänna ordningssynpunkter kan anses tillfredsställande. I detta hänseende kan anföras, att det ofta torde vara erforderligt med särskilda avdelningar för kvinnliga och manliga kunder. För övrigt må anmärkas, att det även kan vara lämpligt att tillgång finnes till en kall lokal för förvaring av inneliggande lager.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang slutligen erinra därom att tillståndsprövningen enligt de sakkunnigas mening icke skall erhålla karaktär av någon monopolisering, utan att utrymme för en viss konkurrens bör finnas, ehuru å andra sidan antalet försäljare icke får bli alltför stort.

I den allmänna motiveringen har framhållits, att tillstånd bör beviljas allenast för *begränsad tid*. Denna får enligt utkastet icke överstiga tre år. Under en sådan period bör tillståndsmyndigheten ha blivit i tillfälle att genom övervakning av försäljarens reklam och verksamhet i övrigt bilda sig ett omdöme, huruvida förnyat tillstånd kan meddelas.

Av den allmänna motiveringen framgår även att tillståndsmyndigheten bör ägna särskild uppmärksamhet åt *medlens beskaffenhet* och såvitt möjligt vägra tillstånd att försälja olämpliga eller rent av skadliga medel. I sådant syfte har i andra stycket av förevarande paragraf föreslagits, att vid tillstånds beviljande skola angivas de medel som omfattas därav.

Såsom i redogörelsen för nuvarande förhållanden påpekats salubjudas för närvarande som preventivmedel bland annat så kallade livmoderproppar, vilka utom att de äro skadliga för kvinnan verka fosterfördrivande. Om andra medel gäller, att de i stor utsträckning äro av underhaltig beskaffenhet. Detta förhållande har åter flera orsaker. En del försäljare inköpa dålig vara, hos andra försäljare ligger varan lagrad för länge eller på olämpligt sätt och blir därigenom förstörd. Beträffande särskilt de kemiska medlen torde förekomma, att de överhuvud icke ha sådan sammansättning att de äro ägnade för

angivet ändamål. Dessa medel kunna också vara till direkt skada såsom genom att förorsaka beläggningar i vagina m. m.

Enligt de sakkunnigas mening är det icke utan betydelse att söka åstadkomma en ändring i nu berörda förhållanden. Det samband som obestridligen finnes mellan användningen av preventivmedel och den större eller mindre förekomsten av kriminella aborter har också i den allmänna motiveringen framhållits såsom ett skäl att taga under övervägande, huruvida man icke bör söka bidraga till att utesluta från marknaden sådana preventivmedel som äro otjänliga för sitt ändamål. En del av de anförda missförhållandena kunna enligt de sakkunnigas uppfattning antagas komma att försvinna redan genom det föreslagna koncessionssystemet. Därest antalet försäljare till en viss grad begränsas, bör nämligen varje försäljares omsättning i motsvarande mån stegras, i följd varav varorna icke behöva ligga lagrade så länge. Detta gäller särskilt, därest ett företag anordnar flera filialer, på vilka inköpen från leverantörerna efter hand kunna fördelas. Härjämte kan förväntas, att de godkända försäljarna överhuvud skola bli angelägna att icke tillhandahålla dåliga varor. I många fall lärer dock rättelse icke kunna vinnas enbart på nu angivna sätt. De sakkunniga vilja endast anmärka, att beträffande de kemiskt verkande medlen försäljarna ofta icke själva kunna äga insikt om deras verkningar.

Den prövning som i förevarande hänseende erfordras ställer sig synbarligen ganska olika alltefter de skilda slagen av preventivmedel. Beträffande först de så kallade livmoderpropparna kan redan på förhand framhållas, att tillstånd bör vägras på grund av deras verkningssätt. Såsom fosterfördrivande äro de för övrigt att hänföra under bestämmelserna i de sakkunnigas utkast till lag om sådana medel. I fråga om preventivmedel av gummi torde det däremot som regel icke på grund av deras verkningssätt möta några betänkligheter att meddela tillstånd. Ej heller lärer det i allmänhet vara erforderligt att ingå på någon närmare prövning vilka olika sorter av sådana medel som må tillhandahållas. Det är visserligen lämpligt, att myndigheten genom att taga del av en priskurant eller på något annat sätt inhämtar vilka gummiartiklar sökanden ämnar tillhandahålla, men i tillståndet torde som regel endast behöva angivas, att det avser tillhandahållande av preventivmedel av gummi för män, respektive sådana medel för kvinnor. Vad åter angår de kemiskt verkande medlen måste en prövning vidtagas beträffande varje särskilt medel. För sådant ändamål bör alltid infordras deklaration angående medlets sammansättning. Härjämte torde emellertid, innan tillstånd kan meddelas, som regel krävas, att medlet blivit föremål för en sakkunnig analys. Det är också nödvändigt att när tillstånd anses kunna beviljas därvid angiva det eller de särskilda slags kemiskt verkande medel, som må tillhandahållas. I samband därmed bör för övrigt lämpligen föreskrivas, att medlen alltid skola åtföljas av en sådan deklaration som nyss nämnts. De sakkunniga vilja i sistnämnda avseende påpeka, att de kemiskt verkande preventivmedlen saluhållas ungefär på samma sätt som farmacevtiska specialiteter, vilkas förpackningar alltid skola vara försedda med deklaration. *Beträffande de kemiskt*

verkande medlen bör slutligen framhållas, att vid en undersökning av dem kan befinnas att de på grund av beskaffenheten hos däri ingående ämnen enligt vad särskilt är stadgat i allmänhet endast må försäljas å apoteksinrättning. I så fall bör tillstånd vägras även om medlen icke i och för sig äro olämpliga.

Den prövning av medlens beskaffenhet för vilken nu redogjorts kan måhända synas omständlig och tidsödande. Svårigheterna härutinnan torde emellertid kunna väsentligen reduceras genom att medicinalstyrelsen i cirkulärskrivelse till tillståndsmyndigheterna meddelar närmare anvisningar angående de grunder som böra följas vid prövningen ifråga. Där tvekan likväl uppkommer, lärer den mången gång kunna undanröjas genom en enkel hänvändelse till en tjänsteläkare i orten, t. ex. förste provinsialläkaren eller stadsläkaren. I andra fall får särskilt yttrande inhämtas från medicinalstyrelsen. Efter hand blir styrelsen även i tillfälle att meddela uppgift å olika slags medel som varit föremål för dess prövning, med angivande av huruvida de funnits olämpliga eller om styrelsen icke haft någon erinran mot deras tillhandahållande. Därefter kan säkerligen vederbörande tillståndsmyndighet i alldeles övervägande flertalet fall utan någon som helst svårighet avgöra, huruvida medlens beskaffenhet medger att tillstånd beviljas.

De sakkunniga övergå härefter till frågan om preventivmedlens *pris*. Enligt vad förut framhållits torde detta för närvarande i många fall vara oskäligt. Det är redan på den grund önskvärt att försöka vinna en kontroll över prissättningen. Därjämte kan det av de sakkunniga föreslagna tillståndssystemet — även om tillstånd beviljas ett avsevärt antal försäljare — möjligen tänkas hålla priserna uppe, därest ej någon åtgärd i motsatt riktning vidtages.

Det kan vid övervägande av denna fråga förefalla ligga nära till hands att tillståndsmyndigheten fastställer pris för alla de medel som må tillhandahållas. En sådan prövning stöter emellertid på praktiska svårigheter. Den torde sålunda bland annat ofta förutsätta en, låt vara summarisk, beräkning av alla inkomst- och utgiftskonton i den rörelse, sökanden ämnar bedriva. De sakkunniga finna fördenskull icke möjligt att meddela föreskrift om en sådan omfattande prisbestämning som nu ifrågasatts. Men även om man avstår från en dylik föreskrift saknas icke möjligheter att åstadkomma en viss prisreglering. Av myndigheternas allmänna befogenhet att vägra eller meddela tillstånd lärer till en början följa att de kunna förvägra en sökande att saluföra en vara, vars pris finnes uppenbart oskäligt, eller ock föreskriva att samma vara icke må försäljas till högre pris än vederbörande myndighet medgiver. Härutöver ha de sakkunniga funnit det skäligen kunna stadgas, att den som erhåller tillstånd att försälja preventivmedel till allmänheten även skall vara skyldig att tillhandahålla vissa medel till bestämda priser. I fråga om den närmare innebörden av en sådan skyldighet kunna åtminstone två möjligheter komma i fråga. Man kan sålunda tänka sig att vederbörande allenast ålägges att saluhålla ett eller ett par »för ändamålet lämpade» preventivmedel till vissa priser, därvid försäljaren sålunda skulle äga att göra sina inköp där han själv önska-

de. Häremot kan emellertid anföras, att kontroll över skyldighetens fullgörande näppeligen kunde ske på annat sätt än genom att tid efter annan taga stickprov. En sådan kontroll måste bli både besvärlig och mindre effektiv. En annan möjlighet utgör, att medicinalstyrelsen godkänner vissa preventivmedel från en eller ett par fabriker för en period av förslagsvis ett eller två år framåt ävensom fastställer de priser till vilka dessa medel må tillhandahållas allmänheten. Mot detta alternativ kan väl invändas, att styrelsen därigenom kunde synas gynna vissa tillverkare framför andra. Styrelsen lärer emellertid böra före beslutets meddelande lämna tillfälle till fri konkurrens, varefter styrelsen bifaller den eller de inkomna ansökningar som finnas fördelaktigast. Mot ett sådant förfarande synes icke kunna framställas någon befogad invändning. De sakkunniga ha också funnit sig böra upptaga detta alternativ i utkastet. Det må anmärkas, att därest i enlighet med de så kallade apotekssakkunnigas av år 1931 betänkande med utredning och förslag angående sänkning av läkemedelspriserna m. m. en läkemedelscentral kommer till stånd, ifrågavarande ansökningsförfarande lämpligen kan förmedlas av denna central. I övrigt må framhållas, att skyldighet att tillhandahålla preventivmedel som godkänts av medicinalstyrelsen i många fall torde kunna inskränkas till endast ett slag avsett att användas av män. Där det skäligen kan antagas att det skulle vara av praktisk betydelse, torde emellertid jämväl böra åläggas skyldighet att saluhålla vissa typer av preventivmedel för kvinnor. Nu ifrågavarande ålägganden böra formuleras så att tillståndsinnehavaren blir skyldig att, efter viss respittid, i stället för förut godkända medel saluhålla nya medel som enligt medicinalstyrelsens beslut kunna komma att sättas i de förras ställe.

De sakkunniga ha i den allmänna motiveringen uttalat, att det bör finnas möjlighet att *återkalla tillstånd*, som meddelats. Vid en sådan prövning komma i betraktande i huvudsak samma synpunkter som i fråga om meddelande av tillstånd. Särskilt kan återkallande tänkas böra ske om tillståndets innehavare gör sig skyldig till någon förseelse som har samband med rörelsen eller bedriver olämplig reklam eller tillhandahåller olämpliga skrifter, som icke kunna anses utgöra reklam. I allmänhet bör dock tillståndets innehavare lämnas tillfälle till rättelse innan tillståndet återkallas.

Det synes vara lämpligt att närmare föreskrifter angående tillstånds beviljande och återkallande meddelas av Konungen.[1]

[1] Sådana föreskrifter torde kunna i korthet sammanfatta motiveringen till de sakkunnigas förslag genom en anmaning till myndigheterna

dels att vid beviljande av tillstånd särskilt iakttaga,

1) att sökanden med hänsyn till den reklam han uppgiver sig ämna bedriva och i övrigt kända förhållanden finnes vara lämpad att erhålla sådant tillstånd eller, där fråga är om juridisk person, att rörelsen omhänderhaves av en lämplig föreståndare,

2) att uppgiven lokal för medlens tillhandahållande är ur hygienisk synpunkt tillfredsställande och i övrigt finnes ägnad för ändamålet,

3) att tillstånd icke meddelas att försälja medel som måste anses olämpliga för sitt ändamål eller kunna befaras vara skadliga, därvid i tveksamma fall bör inhämtas yttrande av medicinalstyrelsen,

4) att i fråga om kemiskt verkande medel deklaration av medlens sammansättning alltid infordras och tillstånd icke meddelas då medlet på grund av sin sammansättning enligt vad särskilt är stadgat i allmänhet ej må försäljas annorstädes än å apoteksinrättning, ävensom att vid tillstånds beviljande

De sakkunniga ha ansett att Konungen även bör förordna om skyldighet att å apoteksinrättning tillhandahålla vissa preventivmedel. Sådant förordnande bör avse medel som godkänts av medicinalstyrelsen, med skyldighet för apoteksinrättningens föreståndare att tillhandahålla medlen till av styrelsen bestämda priser. Då det kan tänkas, att omsättningen å vissa apotek blir mycket ringa eller eljest behovet av affärer som föra preventivmedel å en plats är väl tillgodosett, bör medicinalstyrelsen äga befogenhet att befria föreståndaren för viss apoteksinrättning från ifrågavarande skyldighet. Å styrelsen torde även böra ankomma att i vissa fall medge undantag från skyldighet att sälja preventivmedel nattetid eller att meddela anvisning angående ett praktiskt sätt för denna handels ordnande.

3 §.

Paragrafen bibehåller det gällande förbudet att offentligen utställa eller förevisa eller till försäljning kringföra preventivmedel. Då utkastet omfattar jämväl kemiskt verkande medel, kommer förbudet för övrigt att erhålla en något vidare omfattning än för närvarande.

I stället för förbudet att i skrift, som någon utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuda preventivmedel i den gällande lagen innehåller utkastet förbud att verka för preventivmedels avsättning genom att till allmänheten utan att rekvisition föreligger kringsända eller utdela sådana medel eller priskurant eller annan skrift eller bild. Genom detta förbud avses att förhindra, att någon som försäljer preventivmedel — exempelvis med ledning av en adresskalender eller dylikt — kringsänder broschyrer eventuellt jämte medföljande prov. Dylikt kringsändande har understundom skett till skolungdom med hjälp av skolkatalogerna. För bestämmelsens tillämpning synes icke erforderligt, att preventivmedel uttryckligen utbjudas. Det lärer vara tillräckligt, att kringsändandet eller utdelandet har sådant samband med försäljning eller tillhandahållande av preventivmedel att det verkar som reklam.

4 §.

Beträffande denna paragraf kunna de sakkunniga i allt väsentligt hänvisa till den allmänna motiveringen.

---

föreskrift meddelas därom att sådana medel vid tillhandahållandet alltid skola åtföljas av sådan deklaration som nyss nämnts,

5) att den som erhåller tillstånd i regel ålägges saluföra ett av medicinalstyrelsen godkänt preventivmedel för män och, där det finnes vara av praktisk betydelse, av styrelsen godkända sådana medel för kvinnor, allt till pris som styrelsen bestämmer och med möjlighet till utbyte efter viss tid jämväl under löpande tillståndsperiod, samt

6) att även beträffande övriga medel i fall av behov meddelas föreskrift till förhindrande av att de utbjudas till uppenbart oskäligt pris,

dels ock att i fråga om tillstånds återkallande särskilt uppmärksamma,

1) huruvida tillståndets innehavare gjort sig skyldig till någon förseelse som har samband med rörelsen och kan anses göra honom olämplig att vidare bedriva densamma,

2) huruvida tillståndets innehavare bedriver olämplig reklam, samt

3) huruvida eljest någon väsentlig förändring inträtt i jämförelse med förhållandena vid senaste tillståndsprövningen.

I föreskrifterna bör erinras, att tillståndets innehavare i allmänhet skall beredas tillfälle till rättelse, när så kan ske, innan tillståndet återkallas.

För tillämpning av den i utkastet föreslagna regeln om skyldighet att inhämta tillstånd av polismyndighet i orten förutsättes, att någon vill i offentligt föredrag eller eljest vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst lämna anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande. »Anvisning» torde kunna ske muntligen, genom förevisande av bild eller genom utdelande av skrift. För att anvisning skall anses föreligga är icke tillräckligt, att någon endast omnämner att befruktning eller överförande av smitta vid könsumgänge kan förebyggas. Enligt de sakkunnigas mening bör i ordet anvisning inläggas ett krav å ett något mera detaljerat angivande av preventivmedel, inköpskällor eller sättet för sådana medels användande. Det förutsättes enligt vad nyss nämnts i utkastet vidare, att anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande sker offentligen eller under därmed jämförliga förhållanden. Med det senare alternativet åsyfta de sakkunniga, att handlingen äger rum under sådana förhållanden som avses i kungl. förordningen den 10 juni 1932 angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan m. m. I denna förordning föreskrives, att vad i vissa författningar är stadgat angående offentlig föreställning eller annan sådan tillställning skall äga tillämpning jämväl å tillställning, till vilken inträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest tillställningen uppenbarligen utgör del av en uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika tillställningar driven rörelse *eller tillställningen eljest, såsom med avseende å sin omfattning eller de villkor, varunder tillträde lämnas, är att jämställa med tillställning, till vilken allmänheten har tillträde.*

I den allmänna motiveringen har framhållits, att polismyndigheten vid ansökan om tillstånd som avses i förevarande paragraf skall beakta huruvida föredragshållaren kan antagas komma att behandla ämnet på ett vederhäftigt och lämpligt sätt. De sakkunniga vilja även erinra om angelägenheten av att den offentliga upplysningsverksamheten i hithörande ämnen hålles på ett högt plan. Polismyndigheten skall därjämte tillse, att allmänna ordningssynpunkter iakttagas så att tillträde vid ett föredrag eller en sammankomst av ifrågavarande slag icke lämnas minderåriga och tillträdet i övrigt, när så är påkallat, begränsas till endast män eller endast kvinnor.

Enligt utkastet har polismyndigheten möjlighet att inskränka sitt tillstånd att ingå på förevarande frågor till en föredragshållare ensam eller att meddela tillstånd till en allmän diskussion. Med paragrafens syfte torde måhända i och för sig bäst överensstämma, att icke vem som helst får tillfälle att yttra sig vid en sådan diskussion. Det har emellertid icke ansetts lämpligt att utestänga möjligheten härtill. Tillstånd till diskussion torde icke kunna komma i fråga annat än i sådana fall som då en välkänd förening exempelvis i någon av våra universitetsstäder vill bereda tillfälle till meningsutbyten och det kan antagas att den som anordnar sammankomsten och bär ansvaret för densamma icke skall tillåta att diskussionen urartar.

Beträffande undantagen i andra stycket av paragrafen må framhållas, att under uttrycket »undervisning som står under tillsyn av skolöverstyrelsen» i

och för sig ingår all den undervisning, som enligt gällande instruktion för överstyrelsen skall inspekteras av denna.[1] Enligt terminologin i samma instruktion vore att dit hänföra jämväl föredrag som ingår i den av staten understödda populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten eller föredrag som Centralförbundet för nykterhetsundervisning med bidrag av statsmedel anordnar. Då sådana föredrag dock i allmänhet icke torde uppfattas såsom »undervisning» och i förevarande avseende äro av stor praktisk betydelse, synes det vara lämpligt att upptaga dem såsom ett särskilt undantag i andra stycket. För att tydligt utmärka att därmed endast åsyftas sådana föredrag, beträffande vilka överstyrelsen godkänt föreläsare och ämnen, anges i utkastet, att föredragen skola »med skolöverstyrelsens tillstånd» ingå i den statsunderstödda föreläsningsverksamheten.

---

[1] Enligt instruktionen för skolöverstyrelsen den 31 oktober 1919 (nr 812) § 1 åligger det överstyrelsen att i enlighet med instruktionen och i övrigt gällande föreskrifter samt i den mån särskilda bestämmelser ej annat föranleda hava inseende över den högre allmänna skolundervisningen samt folkundervisningen och yrkesundervisningen i riket ävensom beträffande de till desamma hörande anstalterna antingen omedelbart vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som kunna finnas erforderliga för att anstalterna skola motsvara sitt ändamål.

Enligt § 2 (ändrad den 8 maj 1925 nr 138) äro de anstalter över vilka överstyrelsen enligt § 1 har att öva inseende

a) beträffande *den högre allmänna skolundervisningen:*

1) rikets allmänna läroverk;

2) kommunala läroanstalter, kommunala gymnasier och kommunala mellanskolor;

3) privatläroverk: sådana enskilda mellanskolor, flickskolor, högre goss- och samskolor ävensom övriga enskilda läroverk, som genom beslut av Kungl. Maj:t blivit ställda under överstyrelsens omedelbara inseende; samt

4) statens högre lärarinneseminarium och enskilda högre lärarinneseminarier ävensom fortbildningskurser för lärare;

b) beträffande *folkundervisningen:*

1) folkskolor (småskolor och egentliga folkskolor);

2) anstalter för fortsatt undervisning: fortsättningsskolor och högre folkskolor;

3) anstalter för abnormundervisningen: läroanstalter för dövstumma och läroanstalter för blinda ävensom anstalter för bildbara sinnesslöa och för fallandesjuka i vad avser det i dessa anstalter bedrivna undervisnings- och uppfostringsarbetet;

4) enskilda läroanstalter, i vilka meddelas undervisning åt barn i folkskolåldern, för så vitt dessa anstalter icke tillhöra de i punkt a) ovan avsedda läroanstalterna;

5) anstalter för utbildning av lärarkrafter för den i punkterna 1)—3) avsedda undervisningen: folkskoleseminarier, småskoleseminarier och anstalter för utbildning av dövstumlärare, blindlärare och sinnesslölärare ävensom fortbildningskurser för lärare; samt

6) anstalter för allmän folkbildning i övrigt: folkhögskolor, folkbibliotek, populärvetenskapliga föreläsningar, anordningar för idrott och allmän fysisk utbildning samt andra anordningar för folkundervisning och folkuppfostran;

varjämte överstyrelsen har att dels med det vid kustsanatorier, vanföreanstalter och med dem jämförliga anstalter bedrivna undervisningsarbetet taga enahanda befattning som med arbetet i folkskolorna, dels i enlighet med vad i § 11 sägs, utöva viss ämbetsbefattning med skyddshem och uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare;

c) beträffande *yrkesundervisningen:*

1) tekniska läroverk: tekniska elementarskolor, tekniska gymnasier och tekniska fackskolor;

2) handelsläroverk: handelsgymnasier eller de läroanstalter, som kunna komma att ersätta dessa;

3) kommunala lärlings- och yrkesskolor ävensom statsunderstödda kommunala eller enskilda anstalter av friare organisation för lärlings- och yrkesutbildning med avseende på dels hantverks- och industriella yrken, dels handelsyrket, dels husligt arbete;

4) särskilda anstalter för teknisk och annan yrkesundervisning: tekniska skolan i Stockholm, tekniska skolan i Eskilstuna, bergskolorna i Filipstad och Falun samt vävskolan i Borås m. fl. eller de anstalter som kunna komma att ersätta dessa; samt

5) anstalter för utbildning av lärare för yrkesundervisningen;

d) beträffande den för förenämnda läroanstalter *gemensamma lärarutbildningen:* provårskurser vid de läroanstalter, där sådana äro eller kunna varda inrättade, anstalter för utbildning av lärare för övningsämnen samt fortbildningskurser för lärare.

5 §.

Första punkten i första stycket ansluter sig till ordalagen i 2 § första stycket i utkastet.

Beträffande andra punkten bör framhållas, att därigenom icke kriminaliseras underlåtenhet från en försäljares sida att fullgöra honom ålagd skyldighet att saluföra vissa av medicinalstyrelsen godkända medel. En sådan underlåtenhet kan ha sin grund i försenad leverans från fabriken, större efterfrågan än vanligt eller andra omständigheter, som icke skäligen böra läggas affärsinnehavaren till last. Tillräcklig garanti mot en verklig försummelse torde innefattas i möjligheten att återkalla tillståndet.

Bestämmelsen om straff för den som försäljer medel, vilka han är skyldig saluföra, till högre pris än medicinalstyrelsen bestämt är tillämplig beträffande såväl försäljning å apoteksinrättning som försäljning av den som innehar särskilt tillstånd.

Straffbudet i tredje punkten gäller envar som förbryter sig mot 3 §, vare sig han är berättigad att tillhandahålla preventivmedel eller ej.

Strafflatituden i utkastet för nu berörda fall är densamma som i 18 kap. 13 § strafflagen, dagsböter eller fängelse. Straffet vid förseelse mot 4 § i utkastet skall däremot alltid utgöra dagsböter. Härigenom ha de sakkunniga velat framhålla, att en sådan förseelse mera har karaktär av brott mot en ordningsföreskrift.

I tredje stycket har intagits en bestämmelse angående beslag och förstörande av lager av preventivmedel som uppenbarligen är avsett att olovligen försäljas eller tillhandahållas åt allmänheten. Beträffande sådant beslag lära bestämmelserna i lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål skola iakttagas i tillämpliga delar.

6 §.

Denna paragraf innehåller en beträffande brott som har sammanhang med näringsverksamhet vanlig bestämmelse om särskilda straff för varje gång stämning utfärdats och delgivits.

7 §.

Paragrafen torde icke kräva någon motivering.

Övergångsbestämmelserna.

I fråga om föreskriften att stadsstyrelse i visst fall skall vara tillståndsmyndighet få de sakkunniga hänvisa till den motivering som anförts beträffande 2 § första stycket här ovan.

Det är uppenbart, att genomförandet av den nya ordningen kräver en viss övergångstid intill dess inkomna ansökningar om tillstånd hunnit bli prövade. Det är fördenskull icke möjligt att låta alla bestämmelser i den föreslagna lagen träda i kraft samtidigt.

II. Utkast till lag om fosterfördrivande medel.

1 §.

Paragrafen innehåller definition å det i utkastet använda begreppet fosterfördrivande medel. Denna definition omfattar i främsta rummet alla instrument som användas av läkare för avbrytande av havandeskap. Härunder ingå aborttänger av speciell konstruktion, klotänger, slevar, curetter och livmoderspeglar. Vidare inbegripas sådana medel som enligt vad erfarenheten givit vid handen för närvarande av allmänheten inköpas för att användas till nämnda ändamål. Till denna grupp lära vara att hänföra — förutom livmoderspeglar — livmodersprutor med spets, sonder och halvfasta katetrar ävensom livmoderproppar och vissa medel, som äro avsedda att insprutas i livmodern med hjälp av livmodersprута med spets, samt medel, som eljest äro direkt avsedda att användas till fosterfördrivning.

Den valda bestämningen av begreppet fosterfördrivande medel omfattar emellertid även andra medel som skulle kunna tänkas komma att tillhandahållas allmänheten i syfte att användas till fosterfördrivning. I detta avseende märkes, att det enligt utkastet icke är erforderligt men å andra sidan icke heller tillfyllest att ett medel är *ägnat* att användas för fosterfördrivning. I stället kräves i första hand, att medlet »på grund av sin särskilda beskaffenhet» kan antagas komma till användning för sådant ändamål. Ett smalt och vasst föremål vilket som helst faller sålunda utanför, även om i ett särskilt fall kan antagas, att det kommer till användning för fosterfördrivning. Det lärer fordras, att föremålet till sin typ är sådant att en dylik användning kan befaras om det tillhandahålles allmänheten. De sakkunniga ha vidare velat antyda, att en helt lös misstanke därom icke är tillräcklig utan att grundade skäl för densamma skola föreligga. Medlets användande för fosterfördrivning måste »med skäl» kunna befaras.

2 §.

Enligt första stycket kräves tillstånd för allt tillhandahållande av fosterfördrivande medel, som icke sker å apoteksinrättning, även om det icke är fråga om tillhandahållande åt allmänheten. Sådant tillstånd fordras sålunda bland annat om någon från en fabrik eller instrumentaffär vill tillhandahålla ifrågavarande medel endast åt läkare eller sjukhus.

I den allmänna motiveringen har framhållits, att tillstånd att tillhandahålla fosterfördrivande medel bör meddelas allenast i mycket snäv omfattning. Med hänsyn härtill och då en tillståndsprövning av nu ifrågavarande slag kommer att i mycket hög grad ske efter medicinska synpunkter har det ansetts lämpligt att prövningen omhänderhaves av medicinalstyrelsen.

I fråga om handel med fosterfördrivande medel torde någon periodiskt återkommande tillståndsprövning icke vara erforderlig. Tillståndet skall sålunda enligt utkastet beviljas tills vidare. Detta innebär emellertid även att medicinalstyrelsen äger frihet att när som helst återkalla tillståndet om skäl därtill äro.

Bestämmelserna i andra stycket torde icke tarva någon närmare motivering.

3 §.

Det har ansetts lämpligt att meddela en föreskrift av innebörd att den som tillhandahåller fosterfördrivande medel må utlämna medlen allenast på begäran av läkare eller till den som själv äger tillhandahålla sådana medel. Denna föreskrift gäller såväl handel å apoteksinrättning som handel hos den som erhållit särskilt tillstånd. Önskar någon exempelvis att för ett sjukhus anskaffa fosterfördrivande medel måste sålunda en rekvisition däråa attesteras av läkare. Med läkare förstås i utkastet den som enligt lagen den 21 september 1915 är behörig att utöva läkarkonsten.

Vissa av de medel som omfattas av utkastet kunna emellanåt av allmänheten behövas för lojala ändamål (t. ex. katetrar). Det torde emellertid alltid vara erforderligt eller åtminstone i högsta grad lämpligt, att vederbörande icke använder sådana medel utan att först ha rådfrågat läkare. Läkaren kan därvid utskriva rekvisition på medel som erfordras för en längre eller kortare tid framåt.

De sakkunniga ha ansett, att i överensstämmelse med den gällande preventivlagen förbud bör meddelas att offentligen utställa eller förevisa eller till allmänheten utbjuda fosterfördrivande medel. Däremot har det icke ansetts erforderligt att uppställa förbud mot deras kringförande till försäljning. Under utbjudande till allmänheten lärer icke vara att hänföra ett utbjudande som sker till sjukhus, läkare eller återförsäljare.

I utkastet har vidare intagits förbud att vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst eller eljest i skrift som någon utsprider lämna anvisning å fosterfördrivande medel eller om sättet för deras användande. De sakkunniga ha — i motsats till vad förhållandet är i utkastet till lag om preventivmedel — i detta sammanhang icke särskilt nämnt offentligt föredrag, enär det icke torde ha någon större praktisk betydelse och det lärer vara uppenbart, att ett offentligt föredrag — som icke sker i radio — förutsätter en offentlig sammankomst. Undantag från ifrågavarande förbud har uppställts beträffande vetenskaplig föreläsning å läroanstalt eller skriftlig framställning för vetenskapligt bruk. I fråga om innebörden i övrigt av uttrycket offentlig eller därmed jämförlig sammankomst samt av uttrycket anvisning vilja de sakkunniga hänvisa till motiveringen beträffande 4 § i utkastet till lag om preventivmedel. Härutöver kan anmärkas, att uppmaning att företaga fosterfördrivning under vissa omständigheter straffas enligt 10 kap. 14 § strafflagen.

Utkastet förbjuder icke att inom en sluten krets lämna anvisning å fosterfördrivande medel eller om sättet för deras användande. Enligt de sakkunnigas mening är det icke anledning att i så fall ingripa med straff i andra fall än där enligt allmänna strafflagen gärningen kan straffas såsom anstiftan av eller annan delaktighet i fosterfördrivning.

4 §.

Straffbestämmelsen ansluter sig till föregående paragrafer i utkastet. I motsats till den gällande preventivlagen innehåller den föreslagna straffskalan straffarbete.

I andra stycket har intagits en bestämmelse angående beslag och oskadliggörande av medel som uppenbarligen äro avsedda att olovligen tillhandahållas. Beträffande sådant beslag lära, liksom beträffande beslag av preventivmedel, bestämmelserna i lagen den 12 maj 1933 om vissa tvångsmedel i brottmål skola iakttagas i tillämpliga delar.

5—6 §§.

Paragraferna torde icke kräva någon närmare motivering.

Övergångsbestämmelsen.

I den allmänna motiveringen har framhållits, att den gällande preventivlagen anses omfatta jämväl vissa slag av fosterfördrivande medel. Detsamma måste i så fall uppenbarligen anses vara förhållandet med de mot preventivlagen svarande bestämmelserna i § 3 13:o tryckfrihetsförordningen. Där straffbelägges bland annat utbjudande till salu av föremål som är avsett till att förebygga följder av könsumgänge samt, under sådana förhållanden att allmän fara för andras förförelse därav kommer, försök att förleda till användande av föremål, som nu sagts, och meddelande av anvisning om sättet för deras användande. De sakkunniga ha ansett, att tryckfrihetsförordningen i nämnda punkt bör undergå ändring i enlighet med härefter följande utkast. Denna ändring kan emellertid icke bringas att träda i kraft lika snabbt som förevarande lagutkast. Då ifrågavarande bestämmelser i tryckfrihetsförordningen beträffande straffet hänvisa till allmän lag, d. v. s. 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen, kommer stadgandet dock att automatiskt upphävas i den mån den lagstiftning som ersätter sistnämnda lagrum icke kommer att innehålla motsvarande straffbestämmelser. Någon sådan motsvarighet finns icke i utkastet till lag om preventivmedel. Däremot innehåller utkastet till lag om fosterfördrivande medel 4 §, jämförd med 3 § andra stycket, bestämmelser som kunna bliva tillämpliga på grund av hänvisningen i § 3 13:o tryckfrihetsförordningen. Härvid märkes emellertid att straffet i 4 § vid mildrande omständigheter må nedsättas till dagsböter, och dylika anses ej låta sig väl förena med tryckfrihetsförordningens säregna straffrättsliga system. I övergångsbestämmelsen till förevarande utkast har av denna anledning intagits en bestämmelse att, där brott jämlikt § 3 13:o tryckfrihetsförordningen i dess nuvarande lydelse skall straffas efter den föreslagna lagen om fosterfördrivande medel, i stället för dagsböter skall dömas till böter omedelbart i penningar från och med femtio till och med femhundra kronor. För utgivare av periodisk skrift inträder jämlikt § 4 7:o tryckfrihetsförordningen fördubbling av denna straffsats.

III. Utkast till ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

Förenämnda punkt i § 3 tryckfrihetsförordningen lyder för närvarande:

— —

13:o. Framställning, som sårar tukt och sedlighet; utbjudande till salu av föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av köns-

umgänge; samt, under sådana förhållanden att allmän fara för andras förförelse därav kommer, försök att förleda till användande av föremål, som nu sagts, och meddelande av anvisning om sättet för deras användande; brottet skall straffas enligt allmän lag, och skriften konfiskeras.

De sakkunniga ha i den allmänna motiveringen ansett, att särskilda bestämmelser om »föremål avsett för otuktigt bruk» kunna avvaras. Utkastet till lag om preventivmedel innehåller icke heller något förbud att utbjuda preventivmedel eller att förleda till användande av sådana medel eller meddela anvisning om sättet för deras användande. Därest nämnda utkast upphöjes till lag, bör uppenbarligen motsvarande förbud i tryckfrihetsförordningen beträffande preventivmedel upphävas.

De sakkunnigas utkast till lag om fosterfördrivande medel innehåller däremot förbud att till allmänheten utbjuda fosterfördrivande medel eller att i skrift som någon utsprider lämna anvisning å sådana medel eller om sättet för deras användande. Vad sist är sagt skall dock icke gälla vetenskaplig framställning. I överensstämmelse härmed har förevarande punkt i tryckfrihetsförordningen ansetts böra innehålla förbud att i tryckt skrift till allmänheten utbjuda fosterfördrivande medel eller att lämna anvisning å sådana medel eller om sättet för deras användande, då framställningen icke är avsedd för vetenskapligt bruk.

Beträffande straffet för ifrågavarande brott torde tryckfrihetsförordningen icke på samma sätt som för närvarande kunna hänvisa till allmän lag. Enligt utkastet till lag om fosterfördrivande medel kan nämligen såsom förut påpekats vid mildrande omständigheter dömas till dagsböter, och dylika anses på sätt de sakkunniga likaledes förut erinrat icke låta sig väl förena med tryckfrihetsförordningens straffrättsliga system. Det lärer därför vara nödvändigt att upptaga en självständig straffskala, vilken i fråga om frihetsstraff bör överensstämma med utkastet till lag om fosterfördrivande medel (fängelse från och med en månad till och med två år eller straffarbete från och med två månader till och med ett år). I fråga om bötesstraff synes man däremot i tryckfrihetsförordningen böra i stället för dagsböter föreskriva en latitud från trettiotre riksdaler 16 skillingar till och med trehundratrettiotre riksdaler 16 skillingar (banko d. v. s. från och med 50 till och med 500 kronor). Jämlikt § 4 7:o tryckfrihetsförordningen inträder för utgivare av periodisk skrift fördubbling av denna straffsats.

Beträffande förhållandena under tiden till dess en ändring i tryckfrihetsförordningen kan genomföras få de sakkunniga hänvisa till sin motivering av övergångsbestämmelsen till lagen om fosterfördrivande medel.

1) **Utkast**

till

Lag om preventivmedel.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Med preventivmedel förstås i denna lag medel som äro avsedda att i samband med könsumgänge användas till att förebygga befruktning eller överförande av könssjukdom.

2 §.

Den som vill annorstädes än å apoteksinrättning försälja preventivmedel, eller eljest tillhandahålla sådana medel åt allmänheten, skall söka tillstånd därtill i Stockholm hos överståthållarämbetet, i annan stad hos magistraten eller, där sådan icke finnes, hos kommunalborgmästaren och å landet hos Konungens befallningshavande i länet.

Tillstånd beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, med angivande av de medel som omfattas därav. Den som erhåller tillstånd att försälja preventivmedel till allmänheten skall därjämte åläggas att saluföra ett eller flera sådana av medicinalstyrelsen godkända medel till pris som styrelsen bestämmer. När skäl därtill äro, må tillståndet återkallas.

Närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande meddelas av Konungen, som jämväl förordnar om skyldighet att å apoteksinrättning tillhandahålla vissa preventivmedel.

3 §.

Preventivmedel må ej offentligen utställas eller förevisas. Ej heller må någon kringföra sådana medel till försäljning eller eljest verka för deras avsättning genom att till allmänheten, annat än på särskild begäran, kringsända eller utdela medlen eller priskurant eller annan skrift eller bild.

4 §.

Vill någon i offentligt föredrag eller eljest vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst lämna anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande, skall anmälan om föredraget eller sammankomsten göras hos polismyndigheten i orten och polismyndighetens tillstånd avvaktas.

Vad nu är sagt gäller icke i fråga om

1) vetenskaplig föreläsning å läroanstalt,

2) undervisning, som står under tillsyn av skolöverstyrelsen,

3) föredrag, som med skolöverstyrelsens tillstånd ingår i den av staten understödda föreläsningsverksamheten, eller

4) upplysningsverksamhet, som eljest bedrives efter föreskrifter vilka Konungen utfärdar.

5 §.

Försäljer eller tillhandahåller någon eljest åt allmänheten annorstädes än å apoteksinrättning preventivmedel utan att därtill innehava tillstånd,

eller försäljer någon sådana medel, som han är skyldig att saluföra, till högre pris än medicinalstyrelsen bestämt,

eller bryter någon mot vad i 3 § är stadgat,

straffes med dagsböter eller fängelse.

Åsidosätter någon vad i 4 § är stadgat, straffes med dagsböter.

Påträffas lager av preventivmedel som uppenbarligen är avsett att utan tillstånd försäljas eller eljest tillhandahållas åt allmänheten annorstädes än å apoteksinrättning, skall egendomen tagas i beslag och förstöras.

6 §.

Den som under tid då han är ställd under tilltal för brott mot denna lag fortsätter samma förbrytelse skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till det ansvar som är stadgat för sådan förbrytelse; dock må sammanlagt frihetsstraff icke överstiga två år.

7 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den ..... 1935; dock att i stad, där stadsstyrelse alltjämt finnes, tillstånd som i 2 § första stycket sägs skall sökas hos stadsstyrelsen.

Den som före den ..... hos vederbörande myndighet sökt tillstånd att försälja preventivmedel vare oförhindrad att med iakttagande av vad i denna lag eljest är stadgat försälja sådana medel till dess ansökningen blivit prövad.

Genom denna lag upphäves 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

---

2) Utkast
till
Lag om fosterfördrivande medel.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Med fosterfördrivande medel förstås i denna lag medel som äro avsedda att användas till att avbryta havandeskap eller eljest på grund av sin särskilda beskaffenhet med skäl kunna antagas komma till användning för sådant ändamål.

2 §.

Ej må någon annorstädes än å apoteksinrättning tillhandahålla fosterfördrivande medel utan tillstånd. Tillstånd som nu sagts sökes hos medicinalstyrelsen och beviljas tills vidare.

Fosterfördrivande medel må ej heller utan medicinalstyrelsens tillstånd till riket införas av annan än läkare, apoteksföreståndare eller den som innehar tillstånd att tillhandahålla sådana medel.

3 §.

Den som tillhandahåller fosterfördrivande medel må utlämna medlen allenast på begäran av läkare eller till den som själv äger tillhandahålla sådana medel.

Ej må någon offentligen utställa eller förevisa eller till allmänheten utbjuda fosterfördrivande medel, ej heller vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst eller eljest i skrift, som han utsprider, lämna anvisning å sådana medel eller om sättet för deras användande. Vad nu är sagt gäller icke i fråga om vetenskaplig föreläsning å läroanstalt eller skriftlig framställning för vetenskapligt bruk.

4 §.

Tillhandahåller någon annorstädes än å apoteksinrättning fosterfördrivande medel utan att därtill innehava tillstånd,

eller söker någon olovligen till riket införa sådana medel,

eller bryter någon mot vad i 3 § är stadgat,

straffes med fängelse eller med straffarbete i högst ett år. Äro omständigheterna mildrande, må straffet nedsättas till dagsböter.

Påträffas fosterfördrivande medel som uppenbarligen äro avsedda att utan tillstånd tillhandahållas annorstädes än å apoteksinrättning, skall egendomen tagas i beslag och därmed så förfaras, att missbruk ej kan ske.

5 §.

Den som under tid då han är ställd under tilltal för brott mot denna lag fortsätter samma förbrytelse skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till det ansvar som är stadgat för sådan förbrytelse; dock må sammanlagt frihetsstraff icke överstiga två år.

6 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den ..... 1935; dock att, där brott jämlikt § 3 13:o tryckfrihetsförordningen i dess nuvarande lydelse skall straffas enligt denna lag, i stället för dagsböter skall dömas till böter omedelbart i penningar från och med femtio till och med femhundra kronor.

---

3) Utkast

till

ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

§ 3.

13:o. Framställning, som sårar tukt och sedlighet; brottet skall straffas enligt allmän lag, och skriften konfiskeras.

Utbjudande till allmänheten av medel, som äro avsedda att användas till att avbryta havandeskap eller eljest på grund av sin särskilda beskaffenhet med skäl kunna antagas komma till användning för sådant ändamål; samt anvisning å sådana medel eller om sättet för deras användande, vilken icke sker i framställning för vetenskapligt bruk; brottet skall straffas med fängelse från och med en månad till och med två år eller straffarbete från och med två månader till och med ett år, och skriften konfiskeras. Äro omständigheterna mildrande, må straffet nedsättas till böter från och med trettiotre riksdaler sexton skillingar till och med trehundratrettiotre riksdaler sexton skillingar.

Statens offentliga utredningar 1934

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utlåtanden över utredningen ang. tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. [10]
Betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [16]
Utlåtanden över betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [30]
Utredning ang. revision av 18 kap. 13 § strafflagen. [50]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättningars behov. [15]
Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av inhemskt bränsle för statens stationära anläggningar m. m. [20]
1930 års pensionssakkunniga. Betänkande rörande familjepensionering för tjänstemän vid den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst. [29]
Betänkande ang. omorganisation av landsfogdetjänsterna. [31]
Betänkande med förslag till avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen. [42]
Statens organisationsnämnd. Betänkande med förslag rörande lotsverkets personalfråga och därmed sammanhängande förhållanden. [46]
1934 års militärpensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänstepensionsreglemente för befattningshavare vid försvarsväsendet. [49]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande frihamnsväsendet. [36]
Betänkande ang. arbetsfördelning m. m. för tulltaxerings- och kontorsgöromål vid tullverket. [38]

Polisväsen.

Betänkande med förslag till spritdrycksförordning m. m. [39]

Socialpolitik.

Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. [1]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. [2]
Utredning ang. åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. [11]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. [12]
Undersökningar ang. det sociala hjälpklientelet. [14]
Allmänna arbeten för arbetslöshetens bekämpande i Sverige 1929—1934. [44]

Hälso- och sjukvård.

Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser ang. statsbidrag till avlöning åt distriktssköterskor m. m. [9]
Betänkande angående den slutna kroppssjukvården i riket jämte vissa därmed sammanhängande spörsmål. [22]
Betänkande med utredning och förslag ang. sänkning av läkemedelspriserna, revision av apoteksvarustadgan m. m. [35]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. [4]
Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. [6]
Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till förordning ang. statens lånefond för sekundärlån mot inteckning i jordegendom, m. m. [37]
Betänkande med förslag ang. avsättningen av smör och andra fettämnen av inhemskt ursprung. [43]
Jordbrukskreditutredningen. Betänkande med förslag till kungörelse ang. lån till jordbrukare för genomförande av ackord m. m. [45]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. [32]

Industri.

Statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. [17]

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag ang. frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. [5]
Betänkande med förslag till sjöarbetstidslag. [8]
Betänkande med förslag ang. bemanning av svenska fartyg jämte statistisk utredning ang. svenska handelsflottans bemanning år 1931. [23]

Kommunikationsväsen.

Teknisk-ekonomiska utredningar rörande vägväsendet. Del 1. Vägar. [27] Del 3. Avgivna utlåtanden. [28]
Järnvägs- och automobiltrafik. [33]
Varutrafiken med bil samt statistisk och kartografisk översikt av totala varutrafiken till och från Stockholm under maj månad 1932. [34]
Utredning rörande reguljär luftfart samt luftfartsmyndighetens organisation. [48]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. [7]
Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar ang konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt ang. grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. [13]
Utredning i fråga om användandet av postsparbankens medel. [26]

Försäkringsväsen.

1928 års pensionsförsäkringskommitté. Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [18]
Pensionsförsäkringsreformen. Kortfattad framställning av 1928 års pensionsförsäkringskommittés förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen. [19]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1933 års teaterutrednings betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatrarna. [3] Del 2. Utredning rörande teaterförhållandena i riket. [21]
Förslag till psalmbok för svenska kyrkan. [24]
Förslag till alternativa koraler. [25]
Utredning och förslag rörande de extra ordinarie lärarnas vid de allmänna läroverken anställningsförhållanden m. m. [40]
Utredning och förslag ang. en förbättrad ställning för ämnena latin och grekiska vid de allmänna läroverken. [41]
Betänkande och förslag ang. statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet m. m. [47]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1934. Kgl. Boktr. P. A. Norstedt & Söner 343661